SchoolWerkt!

Over jongeren en jongvolwassenen in de RMC-regio Utrecht

Factsheet meting 2020

Kelly Beurskens
Ton Eimers
Rita Kennis

Nijmegen, mei 2021

KBA Nijmegen

Projectnummer: 2020.048

© 2021 KBA Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van KBA Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

De belangrijkste uitkomsten 1

1 Inleiding 4
1.1 De SchoolWerkt-monitor 4
1.2 Begrippen en definities 5
1.3 Data en privacy 5
1.4 Overzicht van tabellen 5

2 Uitkomsten vierde meting 7
2.1 De jongeren in de regio 7
2.2 Hoe gaat het met de jongeren in de regio? 8
2.3 Aandacht voor speciaal 10
2.4 Loopbanen in het vo 18
2.5 Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten 23
2.6 Nieuwkomers in de regio 33

De belangrijkste uitkomsten

Een bijzondere meting door het coronavirus

De in deze rapportage gepresenteerde uitkomsten over de vierde meting hebben betrekking op een bijzonder schooljaar, waarin als gevolg van het coronavirus de scholen enige maanden gesloten zijn geweest, het eindexamen geen doorgang heeft gevonden en verschillende branches (o.a. horeca) een periode gesloten zijn geweest. Als gevolg daarvan wijken bepaalde cijfers in deze meting af van andere jaren. Op andere vlakken zijn gevolgen of effecten in deze meting minder duidelijk zichtbaar, maar worden die mogelijk de komende jaren alsnog zichtbaar. De meest opvallende punten die in deze meting naar voren komen waar de coronamaatregelen mogelijk van invloed op zijn geweest zijn:

- De daling van het aantal nieuwe vsv'ers. Mogelijk is het beeld van studenten over hun (verslechterde) arbeidsmarktkansen als gevolg van corona van invloed geweest op deze daling. Hetzelfde speelt mogelijk ook een rol in de stijging die zichtbaar is in het aantal 22-jarigen dat nog onderwijs volgt.
- Het percentage gediplomeerden is hoger dan in andere jaren. Dat is een effect van de niet afgenomen centrale examens in 2020 als gevolg van corona. Daardoor is de uitstroom naar hoger onderwijs wat hoger dan in voorgaande jaren en de uitstroom naar vavo juist lager.
- Als gevolg van de schoolsluiting in het voorjaar van 2020 is het totale aantal *verzuimmeldingen* in 2019-2020 bijna een kwart lager dan in het jaar daarvoor. Dat effect is volledig het gevolg van de periode maart-juli waarin de scholen voor een groot deel geen fysiek onderwijs verzorgden. Het aantal *leerlingen* met ten minste één verzuimmelding is circa 10 procent kleiner dan in vergelijking met meting 2 en 3.
- Eventuele effecten van de coronacrisis waren in 2019-2020 nog *niet* zichtbaar op de arbeidsmarktsituatie van de 22-jarige vsv'ers.
- Ook in termen van uitval en switch zijn (nog) geen effecten als gevolg van de coronacrisis zichtbaar.

Hoe gaat het met de jongeren in de regio?

- Met veruit de meeste jongeren in de regio gaat het goed. Zij volgen een opleiding en/of hebben een startkwalificatie. Een klein deel van de jongeren verlaat jaarlijks het onderwijs zonder startkwalificatie. Het gaat om ruim 1.200 20-jarigen en ruim 1.000 22-jarigen. Dit beeld is vergelijkbaar met de vorige metingen.
- Op 18-jarige leeftijd komen er veel nieuwe vsv'ers bij als gevolg van het einde van de kwalificatieplicht. Toch lukt het wel steeds beter om meer 18-jarigen voor het onderwijs te behouden. Waar in eerdere metingen 6,3 procent van alle 18-jarigen vsv'er was, is dat aandeel nu gedaald naar 4,8 procent. Dat zijn ruim 100 jongeren minder die vsv'er worden met 18 jaar.

Aandacht voor speciaal

- Een deel van de jongeren in de regio heeft extra aandacht en ondersteuning nodig om onderwijs te (kunnen) volgen. In de SchoolWerkt-monitor kijken we naar de effecten die dat heeft op de schoolloopbaan, maar deze ondersteuning heeft ook belangrijke andere effecten, zoals ondersteuning van het gezin en het verbeteren van het welbevinden van de jongere. Dat geldt met name voor de ondersteuning en begeleiding die geboden wordt binnen het vso cluster 4, OPDC Utrecht en de entreeopleiding. De opbrengsten van de inspanningen die binnen deze

school/onderwijstypen worden gedaan zijn dus groter dan alleen het behalen van een diploma of startkwalificatie.

- Kwetsbare jongeren zijn vaker vsv'er dan niet-kwetsbare jongeren en halen minder vaak een startkwalificatie. Ruim één op de vijf kwetsbare 22-jarigen is voortijdig schoolverlater en meer dan de helft heeft op die leeftijd (nog) geen startkwalificatie behaald.
- Ten opzichte van de vorige meting zien we geen grote verschuivingen als we kijken naar de (onderwijs)positie van 22-jarige kwetsbare jongeren. Onder de niet-kwetsbare 22-jarigen is het aandeel dat nog onderwijs volgt licht gestegen en de groep die met een startkwalificatie geen onderwijs meer volgt kleiner. Mogelijk dat jongeren ervoor kiezen om langer in onderwijs te blijven, omdat zij denken dat hun arbeidsmarktkansen kleiner zijn door de coronacrisis.
- Het beeld van overstappers van praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs (vso) naar mbo wijkt weinig af van eerdere metingen. De groep overstappers lijkt zich in twee ongeveer even grote subgroepen op te splitsen: zij die wel een startkwalificatie halen en zij die daar niet in slagen. Omdat pro-leerlingen vaak alleen voor de entreeopleiding naar het mbo gaan, moeten deze cijfers voor pro-mbo overstappers anders geïnterpreteerd worden dan voor vso-leerlingen, die veel vaker doorstromen naar een mbo-opleiding op mbo-niveau 2, 3 of 4. Pro-leerlingen zijn dus relatief succesvol in het mbo, vso-leerlingen en ook OPDC-mbo overstappers veel minder. Voor een groot deel van deze jongeren geldt dat alle extra ondersteuning en begeleiding binnen het vso (of OPDC) er niet toe heeft geleid dat zij zich ook binnen het mbo hebben weten te redden.
- Vier jaar na de overstap volgen nog relatief veel overstappers uit het praktijkonderwijs en vso een opleiding. Deels gaat het om opstromers, deels lijkt er ook sprake te zijn van switchers en studievertragers. Dat zou echter verder uitgezocht moeten worden.

Loopbanen in het vo

- Het havo vormt een belangrijke onderwijssoort binnen het vo, waarbinnen veel op- en afstroom plaatsvindt. Ten opzichte van de vorige metingen is een effect van de niet afgenomen centrale examens in 2020 als gevolg van corona zichtbaar. Het aantal jongeren dat gediplomeerd de havo verlaat is hoger dan in andere jaren. Daardoor is de uitstroom naar hoger onderwijs wat hoger dan in voorgaande jaren en de uitstroom naar vavo juist lager.
- In deze meting is ook gekeken naar de doorstroom naar havo vanuit het vmbo. In de regio stroomt ongeveer 17 procent van de vmbo-g/t leerlingen door naar de havo. De afgelopen jaren is dat percentage licht toegenomen. Er lijkt vooralsnog geen sprake van een effect van het ingevoerde doorstroomrecht. Vmbo-havo doorstromers halen op de havo iets minder vaak een diploma (85%) dan andere havisten (92%). Daardoor stromen zij iets vaker uit naar het mbo. De verschillen zijn echter klein. In de doorstroom naar hoger onderwijs en het percentage vsv'ers verschillen vmbo-havo doorstromers niet van andere havisten.
- De verblijfsduur en op- en afstroom binnen het vo in brede zin (alle onderwijstypen) zijn vergelijkbaar met de vorige metingen. Dat betekent dat ongeveer driekwart van alle vo-leerlingen de opleiding binnen de nominale duur afrondt.

Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten

- Met 18 jaar neemt het aantal voortijdig schoolverlaters sterk toe als gevolg van het einde van de kwalificatieplicht. Wel slaagt de regio erin dit aantal te laten dalen. Dat was al zichtbaar in de vorige meting, maar is het afgelopen jaar verder gedaald. Waar de daling in de vorige meting bijna volledig te verklaren was door een daling van het aantal oud-vsv'ers, is in 2019-2020 de daling vrijwel volledig het gevolg van een daling van het aantal nieuwe vsv'ers. Die

daling is in alle subregio's zichtbaar, maar niet overal even sterk. Onduidelijk is in welke mate een verslechterde arbeidsmarkt als gevolg van corona van invloed is op deze daling.

- Circa driekwart van de 22-jarige vsv'ers heeft in het afgelopen jaar gewerkt. Ondanks kleine verbeteringen in het aandeel jongeren dat werk en een inkomen boven het wettelijk minimumloon heeft, blijft de situatie op de arbeidsmarkt van veel van deze jongeren kwetsbaar. Door de veelal lage inkomens lijken hun kansen op het opbouwen van een zelfstandig bestaan beperkt. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen hoe het deze jongeren precies vergaat. Eventuele effecten van de coronacrisis waren in 2019-2020 nog niet zichtbaar op de arbeidsmarktsituatie van de 22-jarige vsv'ers.
- Het totale aantal opleidingsverlaters in het eerste jaar van het mbo lijkt zich na een aantal jaren van daling nu te stabiliseren. Ook het deel van de studenten dat met een andere opleiding herstart blijft ongeveer gelijk: van alle studenten die stoppen met hun opleiding in het eerste jaar van het mbo herstart ruim driekwart met een nieuwe opleiding. Dat is positief. Tegelijkertijd is nog altijd de gemaakte studiekeuze voor meer dan een vijfde van alle studenten niet de juiste gebleken.

Nieuwkomers in de regio

- De vierde meting laat een vergelijkbaar beeld zien over de (kansen op het volgen van) onderwijs voor nieuwkomers. Een groot deel van hen volgt geen onderwijs en hun risico's op uitval zijn groot. Op het eerste gezicht lijken er meerdere factoren (verhuizingen, overstap naar mbo die niet altijd goed gaat) een rol te spelen, maar de precieze oorzaken zijn niet goed duidelijk. Ook de rol van de verschillende partners en de invloed die zij kunnen hebben in het voorkomen van uitval van nieuwkomers is onduidelijk. Voor een goede duiding zou dit samen met de betrokken partijen verder uitgezocht moeten worden.

1 Inleiding

In de RMC-regio Utrecht is de afgelopen jaren veel bereikt, mede door de jarenlange samenwerking tussen voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs en gemeenten in de regio. In 2015 hebben zij een gezamenlijke agenda ontwikkeld: de SchoolWerkt-agenda. Het doel van de SchoolWerkt-agenda is om zoveel mogelijk jongeren te begeleiden naar kansrijke deelname aan de samenleving. Extra aandacht is er voor (kwetsbare) jongeren in het onderwijs, jongeren die al langere tijd school zonder startkwalificatie hebben verlaten en jongeren die de overstap van onderwijs naar werk maken. De SchoolWerkt-agenda is met concrete maatregelen uitgewerkt in een gezamenlijke aanpak voortijdig schoolverlaten. Vanaf 1 januari 2021 is een nieuw regionaal programma voor de periode 2020-2024 gestart.

1.1 De SchoolWerkt-monitor

De gemeente Utrecht heeft namens de gezamenlijke partijen in de SchoolWerkt-agenda opdracht verleend voor monitoring: de SchoolWerkt-monitor. In de SchoolWerkt-monitor staan de jongeren en jongvolwassenen die woonachtig zijn in de RMC-regio Utrecht en hun schoolloopbaan centraal. Hoe het met deze jongeren en jongvolwassenen gaat is de hoofdvraag van deze monitor: zitten ze op school, halen ze een diploma, krijgen ze ondersteuning, hebben ze werk?

De eerste meting van de SchoolWerkt-monitor is in januari 2018 verschenen. De schoolloopbaan van alle jongeren en jongvolwassenen in de regio is in deze meting kwantitatief in beeld gebracht (peildatum 1 oktober 2017). In juli 2019 verscheen de tweede meting van de SchoolWerkt-monitor (peildatum 1 oktober 2018). In deze meting werden, naast een update van de cijfers uit de eerste meting, zes verdiepende (deel)onderzoeken uitgevoerd. In 2020 is – voor het kwantitatieve deel – een vervolg gegeven aan de dataverzameling (peildatum 1 oktober 2019). De derde meting is een meer beknopte versie van de vorige metingen van de SchoolWerkt-monitor en heeft de vorm van een factsheet. Deze meting was bedoeld om de continuering van de dataverzameling voort te zetten.

De publicatie van de eerste, tweede en derde meting van de SchoolWerkt-monitor zijn hier te vinden:

- SchoolWerkt-monitor 2017
- SchoolWerkt-monitor 2018
- SchoolWerkt-monitor 2019

Vierde meting
In 2021 is vergelijkbaar met de derde meting een vervolg gegeven aan de dataverzameling. Daarmee wordt een update gegeven van de kengetallen die in de eerdere metingen zijn gepresenteerd.[1] We lichten opvallende uitkomsten kort toe in tekst bij de tabellen.

1 Op de tweede plaats blijft door publicatie van de gegevens (in een werkdocument) de grondslag voor datalevering behouden.

In deze vierde meting blijft het, net als in de vorige metingen, mogelijk om in de digitale versie door te klikken naar uitgebreidere tabellen. Veel van de tabellen bieden de gelegenheid cijfers uit te splitsen naar bijvoorbeeld gemeente, subregio of samenwerkingsverband.

Onderzoek naar leerlingaantallen en leerlingstromen in het vso in de regio
Recentelijk is voor de samenwerkingsverbanden vo in de regio Utrecht (inclusief het swv vo Eemland), als onderdeel van de SchoolWerkt-monitor, onderzocht hoe het aantal leerlingen in het vso en de leerlingstromen in het vso in de regio zich naar verwachting zullen ontwikkelen. Daarover is apart gerapporteerd. In deze rapportage doen we kort verslag van de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek.

Een bijzondere meting door het coronavirus
De in deze rapportage gepresenteerde uitkomsten over de vierde meting hebben betrekking op een bijzonder schooljaar, waarin als gevolg van het coronavirus de scholen enige maanden gesloten zijn geweest, het eindexamen geen doorgang heeft gevonden en verschillende branches (o.a. horeca) een periode gesloten zijn geweest. Als gevolg daarvan wijken bepaalde cijfers in deze meting af van andere jaren. Op andere vlakken zijn gevolgen of effecten in deze meting minder duidelijk zichtbaar, maar worden die mogelijk de komende jaren alsnog zichtbaar.

1.2 Begrippen en definities

In deze rapportage worden verschillende definities en begrippen gebruikt. Een toelichting op de belangrijkste begrippen en de manier waarop deze in de data zijn geoperationaliseerd vindt u hier.

1.3 Data en privacy

In de SchoolWerkt-monitor wordt gebruik gemaakt van verschillende data. De data zijn afkomstig van onder meer gemeenten, mbo-instellingen, de Overstap en het OPDC Utrecht. We hebben alle data gekoppeld tot één databestand: het SchoolWerkt-bestand. Tenzij anders vermeld, zijn alle cijfers, grafieken en tabellen in deze rapportage gebaseerd op dit bestand.
De waarborging van de privacy van de jongeren en jongvolwassenen in de monitor staat voorop. Daarom zijn er met alle dataleveranciers duidelijke afspraken gemaakt en is er gewerkt met een procedure die voldoet aan de privacywetgeving. Een uitgebreide verantwoording van de werkwijze vindt u hier.

1.4 Overzicht van tabellen

Zoals gezegd, is in deze vierde meting een update gegeven van de belangrijkste cijfers, tabellen en grafieken uit de eerdere metingen. Een overzicht van alle tabellen staat hieronder. De tabellen zijn geclusterd binnen zes deelthema's. Binnen het thema loopbanen in het vo is aandacht besteedt aan één nieuw subthema: de doorstroom vmbo-havo en havo-vwo.
Bij elke tabel of figuur is tevens weergegeven waar deze informatie in de vorige rapportages is terug te vinden. Waar mogelijk en relevant zijn via een aantal tabellen verschillen tussen de metingen uitgelicht. Daarmee is eenvoudig de vergelijking tussen de metingen te maken.

Overzicht tabellen/grafieken

	Tabel/ figuur	Meting 1	Meting 2	Meting 3
	De jongeren in de regio			
Tabel 1	Omvang, per peilgroep	p.11	p.10	p.4
Tabel 1	Samenstelling geslacht, per peilgroep	p.11	p.10	p.4
Tabel 1	Samenstelling woongemeente, per peilgroep	p.11	p.10	p.4
	Hoe gaat het met de jongeren in de regio?			
Tabel 2	Positie 1 oktober, per peilgroep	p.14	p.11	p.5
Tabel 3	Hoogst behaalde diploma, per peilgroep	p.12	p.12	p.6
	Aandacht voor speciaal			
Tabel 4	vsv en eindonderwijs zonder SK, per peilgroep	p.18	p.14	p.6
Figuur 1	vsv naar JIKP, 22-jarigen	p.24	p.14	p.7
Figuur 2	Situatie overstappers vso-cluster 4 naar mbo		p.15	p.8
Figuur 3	Situatie overstappers OPDC Utrecht naar mbo	-	-	-
Figuur 4	Situatie overstappers pro naar mbo		p.15	p.9
	Loopbanen in het vo			
Figuur 5	Havo: rotonde van het vo	p.27	p.18	p.10
Tabel 5	Op- en afstroom vo	p.27	p.19	p.10
Tabel 6	Verblijfsduur vo	p.27	p.19	p.11
Tabel 7	Doorstroom van vmbo naar havo	-	-	-
Tabel 8	Diplomering havo voor doorstromers en niet-doorstromers	-	-	-
Tabel 9	Uitstroombestemming van havo-uitstromers, voor doorstromers en niet-doorstromers	-	-	-
	Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten			
Tabel 10	Nieuwe voortijdig schoolverlaters RMC-regio Utrecht	-	-	p.11
Figuur 6	Niet in onderwijs zonder SK, per peilgroep	p.19	p.23	p.12
Figuur 7	vsv'ers naar herkomst onderwijstype, 22-jarigen (%)	p.29		p.13
Figuur 8	vsv'ers naar herkomst onderwijstype, 16-, 18- en 20-jarigen (%)	-	-	p.14
Figuur 9	Arbeidsmarktsituatie van vsv'ers, 22-jarigen (%)	p.29		p.15
Figuur 10	Inkomenssituatie van vsv'ers, 22-jarigen (%)	p.29		p.16
Figuur 11	SK naar diploma, per peilgroep	p.19		p.16
Figuur 12	Uitval in eerste verblijfsjaar mbo	p.16		p.17
Figuur 13	Switch in eerste verblijfsjaar mbo	p.16		p.18
Figuur 14	Ongeoorloofd verzuim naar onderwijssoort, per peilgroep	p.20		p.19
	Nieuwkomers in de regio			
Tabel 11	Positie 1 oktober van nieuwkomers (lees: jongeren zonder BSN)		p.30	p.23
Tabel 12	Laatste jaar onderwijs van vsv'ers onder de nieuwkomers (lees: jongeren zonder BSN)		p.30	p.23

2 Uitkomsten vierde meting

2.1 De jongeren in de regio

Vier leeftijden
In de SchoolWerkt-monitor kijken we hoe het gaat met de jongeren en jongvolwassenen woonachtig in de RMC-regio Utrecht. We kijken naar de schoolloopbaan en belangrijke peilmomenten daarbinnen. Concreet doen we dat door in te zoomen op de (onderwijs)situatie op vier belangrijke peilmomenten, namelijk 16-, 18-, 20- en 22-jarige leeftijd (peildatum 1 oktober 2020). Deze peilmomenten bestrijken verschillende belangrijke fasen en overgangsmomenten in de schoolloopbaan en markeren voor het beleid relevante grenzen.

Omvang en samenstelling
Elke leeftijdsgroep omvat ruim 11.000 tot 12.000 jongeren. De omvang van de leeftijdsgroepen neemt toe met de stijgende leeftijd. Veelal gaat het om studenten die naar Utrecht verhuizen om daar een studie te volgen. Daardoor neemt zowel in absolute als relatieve zin het aandeel jongeren uit de RMC-subregio Utrecht (stad) toe in vergelijking met de andere subregio's.
Het percentage vrouwen neemt ook toe naarmate de leeftijd van de jongeren stijgt. Dat is het resultaat van een groter aantal vrouwen dat voor een studie (hoger onderwijs) in Utrecht kiest en zich daar vestigt.

Tabel 1 – Omvang en samenstelling peilgroepen naar geslacht en naar woonregio (%)

	16 jaar	18 jaar	20 jaar	22 jaar
Man	51	51	48	48
Vrouw	49	49	52	52
Utrecht	30	32	42	52
Zuidoost	23	23	19	15
Zuid	26	25	22	19
Noordwest	21	21	17	15
Totaal N (= 100%)	11.174	11.488	12.420	12.333

- Meer cijfers
- Meer cijfers

Ten opzichte van meting 1 en 2 is sinds de derde meting het aandeel inwoners in de regiogemeenten binnen subregio Utrecht Zuid groter. Dit is het gevolg van de gemeentelijke fusie van de voormalige gemeenten Vianen, Leerdam en Zederik tot de gemeente Vijfheerenlanden (sinds 1 januari 2019). Eerder hoorden de gemeenten Leerdam en Zederik niet tot de subregio Utrecht-Zuid. Hierdoor is sinds de derde meting de subregio Utrecht-Zuid gegroeid met circa 500 jongeren per peilgroep.

2.2 Hoe gaat het met de jongeren in de regio?

De peilmomenten bestrijken verschillende fasen en overgangsmomenten in de schoolloopbaan. Dat is ook terug te zien in de cijfers.

Op 16-jarige leeftijd zitten de meeste jongeren nog op het vo. Een deel heeft de overstap naar het mbo al gemaakt (26%), of gaat dat bijna doen. Een kleiner deel volgt een andere route, via bijvoorbeeld het vso of praktijkonderwijs.
Met 18 jaar hebben de overstappers van het vmbo (vrijwel) allemaal de overstap naar vervolgonderwijs gemaakt. Ook de meeste havo- en vwo-leerlingen zijn gestart met een vervolgopleiding. Een klein deel heeft zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Deels omdat ze zijn uitgestroomd uit het praktijkonderwijs of vso (eindonderwijs), deels gaat het om jongeren die (tijdelijk) geen onderwijs volgen. Het aantal voortijdig schoolverlaters neemt met 18 jaar sterk toe, tot 557 jongeren (met 16 jaar zijn dit er 107). Het totale aantal vsv'ers op 18-jarige leeftijd is de afgelopen jaren licht gedaald, eerder waren dat er nog bijna 680 (meting 2018). Met 20 jaar is na een procentuele toename tussen 2017 en 2019 in 2020 weer een daling zichtbaar.

Tabel 2 – Situatie in onderwijs, per peilgroep (%)

	16 jaar	18 jaar	20 jaar	22 jaar
In opleiding	**99**	**86**	**76**	**62**
- VO - vmbo	14	0,3	-	-
- VO - havo/vwo	52	6	0,0	0,0
- VO - anders	0,5	0,5	0,9	0,7
- VSO	3	0,5	-	-
- Praktijkonderwijs	2	0,3	-	-
- Mbo	26	39	17	7
- Hoger onderwijs	1	38	57	54
- VAVO/ve	0,3	2	0,6	0,3
Niet in onderwijs zonder SK	**1**	**7**	**10**	**9**
- vsv	1,0	4,8	7,2	6,5
- Eindonderwijs praktijkonderwijs	0,0	0,7	0,7	0,6
- Eindonderwijs vso	0	1	1	1
- Eindonderwijs mbo-1 met diploma	-	0,1	0,3	0,4
- Vrijstelling Leerplicht	0,2	0,0	-	-
- Eindonderwijs Engelse stroom of Internationaal Baccalaureaat	-	0	-	-
Niet in onderwijs met SK	**0,2**	**7**	**15**	**29**
Totaal N (= 100%)	11.174	11.488	12.420	12.333

- Meer cijfers
- Meer cijfers

Uitgelicht: ontwikkeling vsv over de vier metingen, per peilgroep (N en %)

	16 jaar	18 jaar	20 jaar	22 jaar
vsv meting 4 (2020)	1,0 (107)	4,8 (557)	7,2 (897)	6,5 (799)
vsv meting 3 (2019)	1,3 (150)	5,6 (638)	7,7 (929)	6,7 (823)
vsv meting 2 (2018)	1,2 (132)	6,2 (677)	7,5 (863)	6,7 (800)
vsv meting 1 (2017)	1,1 (119)	6,3 (668)	7,2 (833)	7,2 (871)

Met veruit de meeste jongeren in de regio gaat het goed: zij hebben een succesvolle schoolloopbaan die in veruit de meeste gevallen wordt afgesloten met een diploma op ten minste het niveau van de startkwalificatie. Met 20 jaar heeft 90 procent een diploma in het vo of mbo behaald, heeft 76 procent een startkwalificatie en volgt 76 procent nog steeds een opleiding. Van diegenen die dat niet meer doen (24%) heeft 15 procent wel een startkwalificatie behaald. De andere 10 procent heeft dat niet. Circa 1.000 tot 1.200 jongeren (per jaargroep) verlaten het initieel onderwijs zonder startkwalificatie. Dit beeld is vergelijkbaar met de vorige twee metingen.

Tabel 3 – Hoogst behaalde diploma, per peilgroep (%)

	16 jaar	18 jaar	20 jaar	22 jaar
Diploma	**29**	**86**	**90**	**92**
- Vmbo	28	35	13	6
- Havo/vwo	2	44	50	54
- Mbo-1	0	2	2	2
- Mbo-2/3/4	0	5	26	31
Geen diploma	**71**	**14**	**10**	**8**
Totaal N (= 100%)	11.174	11.488	12.420	12.333

- Meer cijfers
- Meer cijfers

Ten opzichte van de vorige meting is het aandeel jongeren dat op 18-jarige leeftijd een diploma heeft behaald gestegen van 83 procent naar 86 procent. Dit is volledig het gevolg van een groter aantal jongeren dat een havo- of vwo-diploma heeft behaald. Dit lijkt een effect van het feit dat jongeren in het schooljaar 2019-2020 geen centraal examen hebben kunnen doen; het percentage gediplomeerden is daardoor hoger dan in voorgaande jaren. Eenzelfde effect is ook terug te zien bij de doorstroom vanuit het havo, zie paragraaf 2.4.

Conclusie

Met veruit de meeste jongeren in de regio gaat het goed. Zij volgen een opleiding en/of hebben een startkwalificatie. Een klein deel van de jongeren verlaat jaarlijks het onderwijs zonder startkwalificatie. Het gaat om bijna 1.200 20-jarigen en ruim 1.000 22-jarigen. Dit beeld is vergelijkbaar met de vorige metingen.

Het aantal en percentage vsv'ers neemt met 18 jaar sterk toe. Dat is in alle metingen van de SchoolWerkt-monitor zichtbaar. Toch is de afgelopen jaren die toename wel minder groot geworden: waar eerder 6,3 procent van alle 18-jarigen vsv'er was, is dat aandeel nu gedaald naar 4,8 procent. Dat zijn ruim 100 jongeren minder die vsv'er worden met 18 jaar.

Ook op 22-jarige leeftijd, het laatste jaar waarin we jongeren in de schoolloopbaan kunnen volgen, is zichtbaar dat het aandeel vsv' ers de afgelopen jaren licht is gedaald. Het grootste deel van deze daling lijkt overigens niet direct een gevolg van ingezet beleid, maar vooral een gevolg van een groeiend aandeel studenten in de stad Utrecht: zowel de omvang van het cohort 22-jarigen is de afgelopen jaren licht gegroeid als het aandeel 22-jarigen dat nog een opleiding volgt in het hoger onderwijs.

2.3 Aandacht voor speciaal

Een deel van de jongeren in de regio heeft extra aandacht en ondersteuning nodig om onderwijs te (kunnen) volgen. Het gaat om jongeren die onderwijs volgen binnen het voortgezet speciaal onderwijs (vso), praktijkonderwijs, de bovenschoolse voorziening OPDC Utrecht, of een entree-opleiding. Daarnaast is er ook een groep jongeren die binnen het reguliere onderwijs (vo en mbo) of in de overgang van vo naar mbo extra zware ondersteuning krijgt.
In de SchoolWerkt-monitor kijken we naar de effecten die dat heeft op de schoolloopbaan, maar deze ondersteuning heeft ook belangrijke andere effecten. Dat geldt met name voor de ondersteuning en begeleiding die geboden wordt binnen het vso cluster 4, OPDC Utrecht en de entree-opleiding. Het gaat dan bijvoorbeeld om de ondersteuning van het gezin, het verbeteren van het welbevinden van de jongere en (andere) activiteiten om jongeren op het rechte pad te houden. De opbrengsten van de inspanningen die binnen deze school/onderwijstypen worden gedaan zijn dus groter dan alleen het behalen van een diploma of startkwalificatie.

We zoomen in deze paragraaf eerst in op de situatie van 22-jarigen. Vervolgens worden enkele belangrijke uitkomsten genoemd uit het onderzoek naar leerlingaantallen en leerlingstromen in het vso, dat onlangs voor de vijf samenwerkingsverbanden vo in de regio Utrecht is uitgevoerd. Tot slot gaan we dieper in op de doorstroom van vso en praktijkonderwijs naar mbo.

Kwetsbaar en de kans op voortijdig schoolverlaten
In paragraaf 2 kwam aan de orde dat circa één op de tien 20- en 22-jarige jongeren – bijna 1.200 20-jarigen en ruim 1.000 22-jarige jongeren – (nog) geen startkwalificatie heeft behaald en geen onderwijs volgt. Een deel van deze jongeren volgde onderwijs dat niet tot een startkwalificatie leidt. Het gaat om jongeren die na het praktijkonderwijs, vso cluster 3 (en deels ook uit de andere clusters binnen het vso) of entreeopleiding geen vervolgonderwijs meer volgen. Dit onderwijs is eindonderwijs[2] geweest. Voor de andere jongeren geldt dat niet: hen is het om andere redenen

2
(1) Jongeren die geen startkwalificatie hebben maar wel een mbo-1 diploma én minimaal 12 uur in de week werk hebben tellen niet mee als vsv'er.
(2) Jongeren die onderwijs hebben gevolgd in het vso met het uitstroomprofiel arbeidsmarktgericht of dagbesteding zijn niet kwalificatieplichtig en worden daarom niet meegeteld als vsv'er.
(3) Een leerling met een getuigschrift van het praktijkonderwijs is niet kwalificatieplichtig en wordt daarom niet meegeteld als vsv'er.
De gebruikte data laat het niet toe om in de SchoolWerkt-monitor bovenstaande definitie volledig te volgen. Daarom hebben we enkele aanpassingen gedaan in de definiëring van de groep die niet wordt meegeteld als vsv'er en voor wie het gevolgde onderwijs dus eindonderwijs was:
(1) Voor alle gediplomeerde mbo-1-studenten die geen vervolgopleiding volgen is de entreeopleiding eindonderwijs geweest;

niet gelukt een startkwalificatie te halen; zij zijn vsv'er. Deze groep is divers, het gaat om jongeren die zijn uitgevallen in het mbo, om jongeren uit vso cluster 4 die geen vervolgopleiding zijn gaan doen, etc.

Tabel 4 – Voortijdig schoolverlaten (vsv) en eindonderwijs zonder startkwalificatie (SK), per peilgroep (%)

	Vsv	Eindonderwijs zonder SK
16 jaar	1,0	0,3
18 jaar	4,8	1,9
20 jaar	7,2	2,3
22 jaar	6,5	2,3

- Meer cijfers

De mate waarin jongeren geen startkwalificatie halen verschilt. Onder de jongeren met een achtergrond in het vso, pro, OPDC of entree is dit percentage hoger dan onder niet of minder 'kwetsbare' jongeren.

'Kwetsbare jongeren'
Het is moeilijk om te bepalen welke jongeren als kwetsbaar aangemerkt moeten worden. In de SchoolWerkt-agenda spreekt men, in navolging van het overheidsbeleid, over jongeren in een kwetsbare positie. Daar wordt onder verstaan: jongeren van 16-23 jaar die moeite hebben met het behalen van een startkwalificatie of die een grote afstand hebben tot de arbeidsmarkt. Het betreft uitstromers uit het praktijkonderwijs, vso of de entreeopleiding. In het mbo gaat het bovendien om jongeren die het diploma kunnen halen, maar extra tijd, ondersteuning of flexibiliteit nodig hebben.
Niet alle groepen in de beschreven definitie zijn in de cijfers eenduidig terug te vinden. Zo is wel duidelijk of iemand afkomstig is uit bijvoorbeeld het praktijkonderwijs, maar niet welke studenten in het mbo extra ondersteuning behoeven. In de SchoolWerkt-monitor kijken we daarom op basis van de beschikbare cijfers op twee manieren naar of iemand tot de doelgroep behoort:

- Iedereen die ooit op het praktijkonderwijs, vso, OPDC of de entreeopleiding (mbo-niveau 1) heeft gezeten, of nog zit.
- Iedereen die in het mbo een zwaardere vorm van extra ondersteuning heeft gehad (in het schooljaar 2019-2020). We nemen daarin ook expliciet de mbo-studenten van niveau 3 en 4 mee. Ook studenten die in de overstap van vo naar mbo extra ondersteuning hebben gekregen vallen binnen deze groep.

Jongeren die voldoen aan deze criteria behoren in de SchoolWerkt-monitor tot de doelgroep 'kwetsbare jongeren'. In de definitie wordt niet gekeken naar leerlingen uit het regulier vo of studenten uit het hoger onderwijs die extra ondersteuning krijgen of behoeven. Helaas kunnen we dus geen volledig beeld geven van álle jongeren die tot de groep kwetsbare jongeren behoren.

In het volgende figuur hebben we voor de verschillende (deel)groepen kwetsbare jongeren van 22 jaar die we onderscheiden en voor de groep kwetsbare 22-jarigen als totaal in beeld gebracht wat hun (onderwijs)positie is op 22-jarige leeftijd. Op het niveau van de verschillende kwetsbare

(2) Voor alle vso-uitstromers van cluster 3 die geen vervolgopleiding volgen was het vso eindonderwijs. Dit geldt ook voor vso-leerlingen uit de andere clusters als bekend is dat zij zijn uitgestroomd met het profiel arbeidsmarktgericht of dagbesteding;
(3) Voor alle uitstromers uit het praktijkonderwijs die geen vervolgopleiding volgen is het praktijkonderwijs eindonderwijs geweest.

groepen zijn in vergelijking met de derde meting geen grote verschillen zichtbaar. Wel is het aandeel jongeren dat ooit in het praktijkonderwijs heeft gezeten en vsv'er is (door uit te vallen in het mbo) iets groter (18%, was 12%). Dat geldt ook voor het aandeel vsv'ers onder 22-jarige jongeren die ooit vanuit het OPDC zijn doorgestroomd naar het vso (dit betreft overigens een hele kleine groep jongeren).

Voor elke (deel)groep is in het figuur ook zichtbaar welk deel van de jongeren die met 22 jaar nog onderwijs volgt wél al een startkwalificatie bezit (het donkerblauwe deel in het figuur). In algemene zin heeft het merendeel van de kwetsbare jongeren die met 22 jaar nog een opleiding volgt al een startkwalificatie. Bij de subgroep jongeren die (ooit) een entreeopleiding heeft gevolgd is dat aandeel relatief kleiner (19% van de 32% die nog een opleiding volgt heeft een startkwalificatie). Het merendeel van deze jongeren volgt een mbo-2-opleiding.

Figuur 1 – Percentage vsv naar kwetsbare en niet-kwetsbare jongeren, 22-jarigen (%)[3]

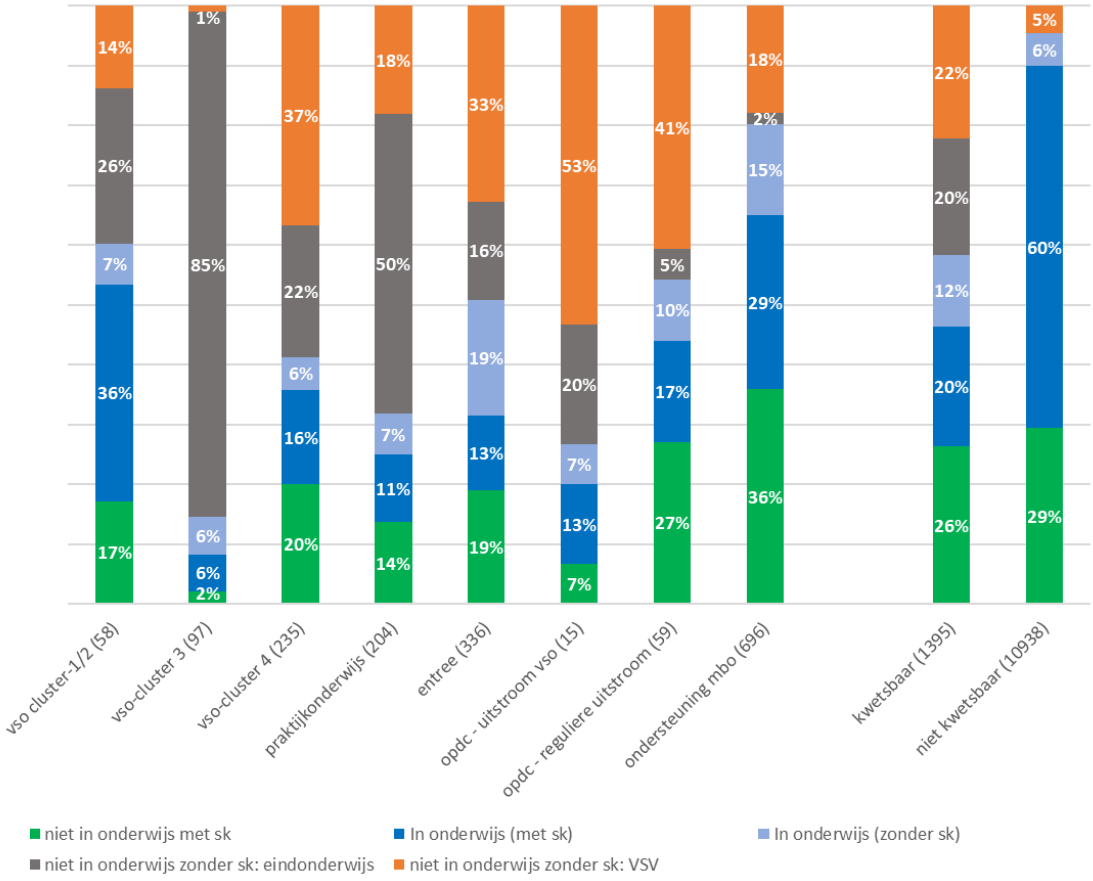

- Meer cijfers

3 In deze figuur is gekeken of de 22-jarigen *ooit* in de onderscheiden onderwijstypen hebben gezeten. Jongeren die in meerdere van de onderscheiden onderwijstypen hebben gezeten (bijvoorbeeld praktijkonderwijs en later ook mbo-1, of OPDC en later ook vso cluster 4) komen dan in meerdere 'staafjes' van het figuur voor.

Kwetsbare jongeren zijn op 22-jarige leeftijd vaker voortijdig schoolverlater dan niet kwetsbare jongeren. Ruim één op de vijf is vsv'er, dat zijn 309 kwetsbare jongeren van 22 jaar. In absolute aantallen gezien zijn de meeste vsv'ers echter niet kwetsbaar: in totaal 309 kwetsbare jongeren zijn op 22-jarige leeftijd voortijdig schoolverlater, tegenover 494 niet kwetsbare 22-jarigen.
Van de kwetsbare 22-jarigen heeft minder dan de helft (46%) een startkwalificatie behaald. Onder niet-kwetsbare 22-jarigen ligt dat percentage met 89 procent veel hoger.

Ten opzichte van de vorige meting zijn er geen grote verschuivingen zichtbaar. De groep kwetsbare 22-jarigen zonder startkwalificatie voor wie het gevolgde onderwijs eindonderwijs was, is in deze vierde meting iets kleiner dan in de derde meting (-3%; 20%). De groep die niet in opleiding is, maar wel een startkwalificatie heeft is iets groter (+3%; 26%). Dat komt waarschijnlijk omdat van de totale groep kwetsbare jongeren het aantal en percentage jongeren dat ondersteuning in het mbo (of in de overstap vo-mbo) heeft gehad groter is in vergelijking met de vorige meting. Daardoor is de groep jongeren die vaak niet kwalificatieplichtig is (die in vso[4], praktijkonderwijs of entree heeft gezeten) relatief wat kleiner.
Onder de niet kwetsbare 22-jarigen is het aandeel dat nog onderwijs volgt licht gestegen en de groep die met startkwalificatie geen onderwijs meer volgt kleiner. Mogelijk dat jongeren ervoor kiezen om langer in onderwijs te blijven, omdat zij denken dat hun arbeidsmarktkansen kleiner zijn door de coronacrisis. Dat zou echter verder uitgezocht moeten worden.

Uitgelicht: vergelijking percentage vsv tussen kwetsbare en niet kwetsbare groepen in meting 1 tot en met 4, 22-jarigen (%)

	Kwetsbaar				Niet kwetsbaar			
	Meting 4	**Meting 3**	**Meting 2**	**Meting 1**	**Meting 4**	**Meting 3**	**Meting 2**	**Meting 1**
In onderwijs (met en zonder SK)	32	31	29	25	66	62	63	63
Niet in onderwijs met SK	26	23	20	19	29	33	32	32
Niet in onderwijs zonder SK: eindonderwijs	20	23	20	25	-	-	-	-
Niet in onderwijs zonder SK: vsv	22	23	31	31	5	5	5	5
N totaal (= 100%)	1.395	1.192	1.002	839	10.938	11.078	10.950	11.337

Leerlingaantallen en -stromen in het vso
Recent is in het kader van de SchoolWerkt-monitor voor de vijf samenwerkingsverbanden VO in de regio Utrecht (inclusief het swv vo Eemland) onderzocht hoe het aantal leerlingen in het vso en de leerlingstromen in het vso in de regio zich naar verwachting zullen ontwikkelen. Hieronder worden enkele van de belangrijkste uitkomsten gepresenteerd. Het hele rapport is hier te vinden.

- Het aantal vso-leerlingen in de hele regio Utrecht/Eemland is sinds 2016 licht gestegen. Zowel in de deelname vso als de ontwikkeling in die deelname zijn grote verschillen tussen de swv'en. Ook op schoolniveau zijn er grote verschillen in aantallen instromers tussen vso-scholen.

4 Met uitstroomprofiel arbeidsmarkt of dagbesteding

- De gevolgen van demografische ontwikkelingen in de regio voor het aantal leerlingen in het vso zijn de komende jaren heel beperkt; er is sprake van heel lichte groei (+1,5%). Wel zullen de verhoudingen binnen de regio veranderen. Door groei van de stad Utrecht en krimp van de omliggende regio's zal het aandeel Utrechtse vso-leerlingen de komende jaren groter worden.
- Een fors deel van de vso-leerlingen gaat buiten de eigen regio naar school (in een ander samenwerkingsverband dan waar de leerling woont). Dat varieert per samenwerkingsverband (van 40 tot 100 procent) en is (ook) afhankelijk van het aanbod van vso-scholen in de eigen regio.
- De zij-instroom in cluster 4 is de laatste jaren licht gedaald en de groep leerlingen die doorstroomt vanuit het speciaal onderwijs vormt relatief dus een steeds grotere groep. Dit past in het beeld van toenemende ondersteuningsmogelijkheden van het regulier vo. De voor het onderzoek geïnterviewde personen wisselen in hun verwachtingen ten aanzien van de verdere afname van de zij-instroom.
- De uitstroom van vso (terug) naar regulier vo is beperkt. Over de mate waarin de terugstroom naar regulier vo vergroot kan worden wisselen geïnterviewden van mening. De ontwikkeling van meer hybride vormen van samenwerking tussen vo-vso zou de kans op terugkeer groter kunnen maken.
- Het grootste deel van de leerlingen volgt na het vso geen onderwijs meer (niet in onderwijs zonder startkwalificatie); in 2019 betreft het ruim 40 procent van de uitstromende vso-leerlingen. Dat varieert echter wel sterk tussen uitstromers van cluster 3 scholen en uitstromers van cluster 4 scholen. Circa 80 procent van de vso-leerlingen uit cluster 3 stroomt uit zonder startkwalificatie en volgt geen onderwijs. Uitstromers van cluster 4 verlaten minder vaak het onderwijs en stromen in bijna de helft van de gevallen door naar het mbo.
- De uitstroom uit het onderwijs leidt tot een hoog vsv-percentage onder de uitstromers uit cluster 4. Circa één op de zes uitstromers uit cluster 4 is voortijdig schoolverlater. Onbekend is welk deel van hen (wel) werkt.

Hoe het aantal leerlingen en de leerlingstromen in het vso zich de komende jaren in de regio zal gaan ontwikkelen is niet met grote nauwkeurigheid te voorspellen. Op basis van ontwikkelingen in de afgelopen jaren ligt het niet voor de hand dat het vso sterk zal krimpen, noch dat zich een grote stijging in het aantal leerlingen zal voordoen. Het meest bepalend is de demografische groei en de mate waarin de expertise van het reguliere vo zal toenemen. De zij-instroom uit het vo vormt namelijk een aanzienlijk deel van de instroom in het vso. Om die te laten dalen is brede en structurele samenwerking tussen vo en vso nodig en de ontwikkeling van hybride vormen van onderwijs (vo-vso). De vraag óf en in welke mate dit tot stand zal komen is onzeker.
De wens om leerlingen meer thuisnabij te kunnen ondersteunen is niet alleen afhankelijk van de keuze van leerlingen en ouders voor andere (dichter bij huis liggende) vso-scholen, maar hangt ook af van de ontwikkeling van eventueel nieuw (hybride) aanbod. Los daarvan, moet ook worden vastgesteld dat een vso-aanbod op de plek waar de groei het sterkste is – de westkant van Utrecht – vooralsnog ontbreekt. Eventueel nieuw te ontwikkelen aanbod zou daarom idealiter aan die kant van de stad moeten worden vormgegeven.

Van vso en praktijkonderwijs naar mbo
Jaarlijks stappen circa 100-150 leerlingen over van het vso naar mbo. Een vergelijkbaar aantal leerlingen maakt de overstap van het praktijkonderwijs naar het mbo. Ook stromen er jaarlijks

een aantal leerlingen vanuit OPDC Utrecht door naar het mbo, in de afgelopen jaren meestal circa 35-45 leerlingen.[5]
In de vorige (derde) meting was zichtbaar dat het aandeel overstappers van zowel vso cluster 4 als van praktijkonderwijs naar mbo, dat vier jaar na de overstap een startkwalificatie haalde groter was geworden. In deze meting is geen verdere groei zichtbaar, maar het grotere aandeel jongeren dat uiteindelijk een startkwalificatie behaald in het mbo ten opzichte van 2018 blijft wel aanwezig. De groep met startkwalificatie is overigens groter, omdat er ook diverse jongeren nog in opleiding zijn, maar wel een startkwalificatie hebben (zie figuur 2, 3 en 4). Al met al heeft vier jaar na de overstap van pro of vso naar mbo ongeveer de helft van de jongeren een startkwalificatie behaald (vso: 50%, pro: 45%). Tegelijkertijd slaagt een ongeveer even grote groep daar niet in. De loopbaan van leerlingen van OPDC Utrecht die overstappen naar het mbo lijkt op die van overstappers vanuit het vso cluster 4 naar het mbo. Dat betekent dat een groot deel (circa 40%) van de OPDC-mbo overstappers vroegtijdig en niet succesvol (zonder startkwalificatie) het mbo verlaat.

Uitgelicht: vergelijking vier jaar na de overstap naar mbo van overstappers pro en vso cluster 4 in meting 2 tot en met 4 (%)

	Vso cluster 4 – mbo			Praktijkonderwijs – mbo		
	Meting 4	**Meting 3**	**Meting 2**	**Meting 4**	**Meting 3**	**Meting 2**
In onderwijs (met en zonder SK)	32	33	34	38	40	37
Niet in onderwijs met SK	29	31	23	21	24	17
Niet in onderwijs zonder SK: eindonderwijs	2	-	4	18	13	18
Niet in onderwijs zonder SK: vsv	37	36	39	23	23	29
N totaal (= 100%)	124	89	82	104	91	97

5 De loopbanen van leerlingen die vanuit OPDC Utrecht naar het mbo zijn gegaan, kunnen alleen tot het derde jaar na de overstap in kaart worden gebracht. Overstappers OPDC-mbo van langer geleden zijn niet in de data van de SchoolWerkt-monitor aanwezig.

*Figuur 2 – Onderwijssituatie van overstappers uit **vso cluster 4** naar mbo, per jaargroep (%)*

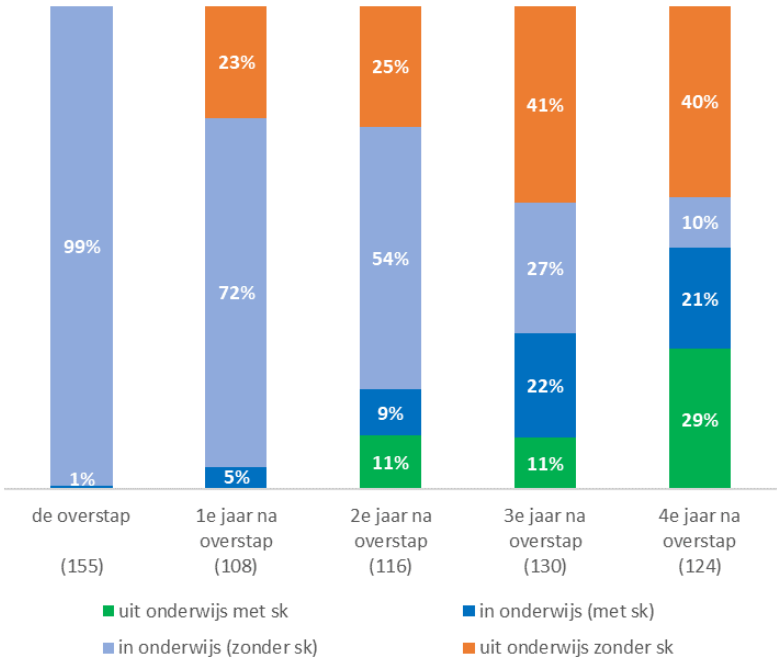

- Meer cijfers

*Figuur 3 – Onderwijssituatie van overstappers uit **OPDC Utrecht** naar mbo, per jaargroep (%)*

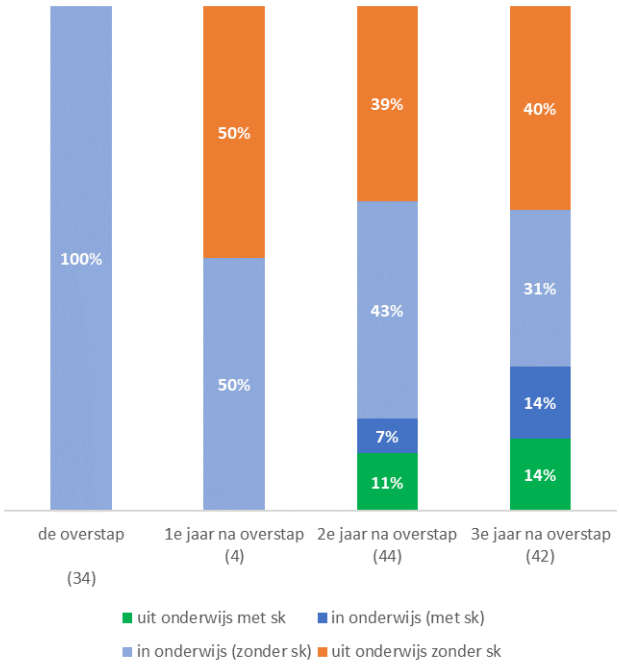

*Figuur 4 – Onderwijssituatie van overstappers uit **praktijkonderwijs** naar mbo, per jaargroep (%)*

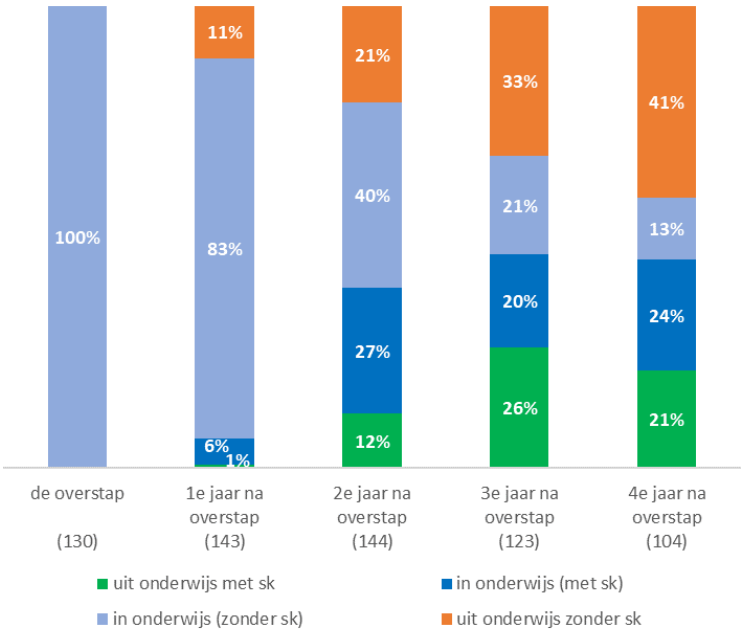

- Meer cijfers

Een ander punt dat opvalt is dat vier jaar na de overstap van praktijkonderwijs of vso naar mbo nog een behoorlijk groot deel van de jongeren een opleiding volgt. Ook in voorgaande metingen was dat al het geval. De meeste mbo-opleidingen duren geen vier jaar, en zeker voor het praktijkonderwijs geldt dat de meeste jongeren overstappen naar een entreeopleiding of mbo-2-opleiding; opleidingen die nog korter duren. Dit roept de vraag op waarom zoveel jongeren vier jaar na hun start in het mbo nog steeds een opleiding volgen.
Wat we zien is dat het merendeel van deze jongeren wel al een startkwalificatie bezit. In totaal 39 vso-mbo overstappers volgen vier jaar na de overstap nog onderwijs. Dat doen zij in het mbo-2 (15%), mbo-3 (18%), mbo-4 (31%), hoger onderwijs (28%) of in een niet-bekostigd onderwijstraject (8%).
Een (toevallig even grote) groep van 39 pro-mbo overstappers volgt vier jaar na de overstap nog een opleiding. Meestal is dat een opleiding op mbo-2 (39%) of mbo-3 (41%), maar soms ook mbo-4 (21%). Het niveau van de opleiding is dus vaak wat lager dan de vso-mbo overstappers die nog onderwijs volgen.
Bij deze jongeren, die met 22 jaar nog een opleiding volgen, lijkt op basis van bovengenoemde cijfers dus deels sprake van opstroom en deels van switches/studievertraging (bv. diegenen die nog een mbo-2-opleiding volgen). Wat hier precies in meespeelt zou nader onderzocht dienen te worden.

Conclusie
Ongeveer één op de tien 20- en 22-jarige jongeren heeft op die leeftijd (nog) geen startkwalificatie behaald en volgt geen onderwijs. Van hen is ongeveer driekwart voortijdig schoolverlater en voor een kwart van de jongeren was het gevolgde onderwijs (pro, vso, entree) eindonderwijs.

De 22-jarige vsv'ers zijn relatief vaker kwetsbare jongeren, hoewel het in absolute aantallen voornamelijk niet kwetsbare jongeren betreft. Ruim één op de vijf kwetsbare 22-jarigen is voortijdig schoolverlater en meer dan de helft heeft op die leeftijd (nog) geen startkwalificatie behaald.
Ten opzichte van de vorige meting zijn er geen grote verschuivingen zichtbaar in de (onderwijs)positie van 22-jarige kwetsbare jongeren. Onder de niet kwetsbare 22-jarigen is het aandeel dat nog onderwijs volgt licht gestegen en de groep die met startkwalificatie geen onderwijs meer volgt kleiner. Mogelijk dat jongeren ervoor kiezen om langer in onderwijs te blijven, omdat zij denken dat hun arbeidsmarktkansen kleiner zijn door de coronacrisis. Dat zou voor een betere duiding verder uitgezocht moeten worden.

Het beeld van overstappers van praktijkonderwijs en vso naar mbo wijkt weinig af van eerdere metingen. De groep overstappers lijkt zich in twee ongeveer even grote subgroepen op te splitsen: zij die in termen van een startkwalificatie wel succesvol zijn en zij die dat afgemeten aan een behaalde startkwalificatie niet zijn. Vier jaar na de overstap heeft circa de helft van de vso-mbo overstappers een startkwalificatie behaald en 45 procent van de pro-mbo overstappers. Tegelijkertijd is het een ongeveer even grote groep niet gelukt een startkwalificatie te halen. Omdat pro-leerlingen vaak alleen voor de entreeopleiding naar het mbo gaan moeten deze cijfers voor pro-mbo overstappers anders geïnterpreteerd worden dan voor vso-leerlingen, die veel vaker doorstromen naar een mbo-opleiding op mbo-niveau 2, 3 of 4. Pro-leerlingen zijn dus relatief succesvol in het mbo, vso-leerlingen veel minder.
De schoolloopbaan van overstappers van OPDC Utrecht naar mbo lijkt op die van vso-mbo overstappers. Hoewel we nog geen beeld hebben van de situatie in het vierde jaar na de overstap van deze groep, is al wel zichtbaar dat een groot deel van deze OPDC-mbo overstappers zonder startkwalificatie het mbo verlaat.
De kansen in het mbo van met name vso-leerlingen (en ook OPDC-leerlingen) zijn dus beperkt en alle extra ondersteuning en begeleiding binnen het vso heeft niet voor alle leerlingen tot gevolg dat zij zich ook binnen het mbo weten te redden. Enerzijds betekent dit dat inspanningen zoveel mogelijk gericht zouden moeten zijn om instroom in het vso te voorkomen. Leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte zouden waar mogelijk in een reguliere setting ondersteund moeten worden. Anderzijds roept het ook de vraag op in hoeverre er binnen het mbo en in de overgang van vso naar mbo nog stappen te zetten zijn.

2.4 Loopbanen in het vo

Het havo is een belangrijke onderwijssoort binnen het vo. Het wordt door een grote groep jongeren gevolgd. Binnen het havo is sprake van grote verschillende stromen: opstroom van leerlingen vanuit het vmbo, afstroom van vwo-leerlingen. Om die reden is het havo in meting 1 de rotonde van het vo genoemd.
Uitgangspunt in onderstaande figuur zijn de 6.661 leerlingen in de bovenbouw van het havo op 1 oktober 2019 (schooljaar 2019-2020).
Ten opzichte van de tweede en derde meting zijn de leerlingenstromen van en naar het havo in grote lijnen vergelijkbaar. Toch zijn er ook enkele kleinere maar opmerkelijke verschillen waarneembaar. Die lijken een gevolg te zijn van het feit dat het schooljaar 2019-2020 een afwijkend schooljaar is geweest door de sluiting van de scholen in het voorjaar van 2020 vanwege corona.

Figuur 5 – Rotonde van het havo: in- en uitstroom in de bovenbouw van het havo (%)

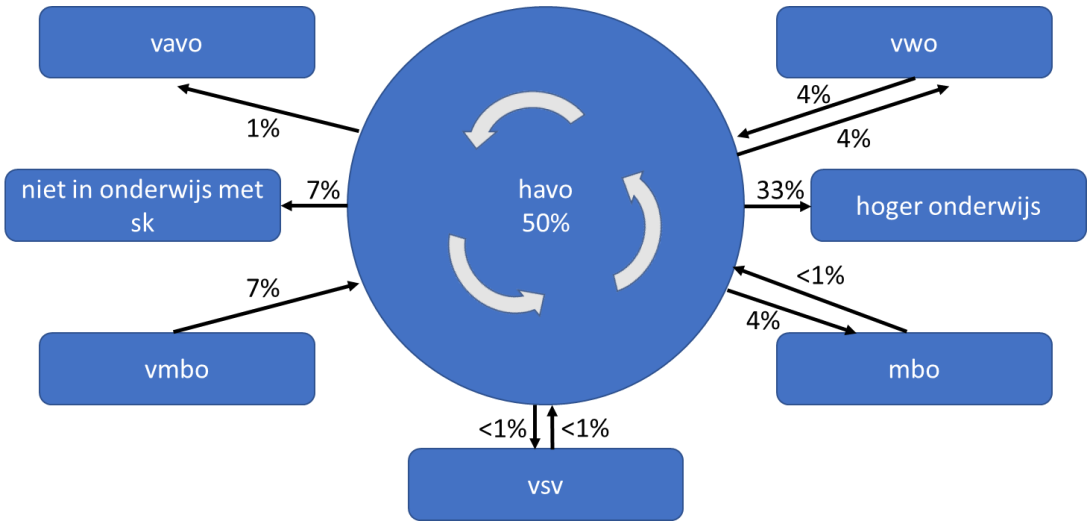

De meest opvallende verschillen met de eerdere metingen zijn:

- Het percentage leerlingen dat tussen 2019-2020 (peildatum oktober 2019) en 2020-2021 (peildatum oktober 2020) op de havo blijft, is met 50 procent iets minder groot dan in de vorige meting (52%). Dat komt omdat een groter deel van de havisten zijn of haar diploma heeft behaald en dus uitstroomt. Doordat het centrale eindexamen in 2019-2020 niet heeft plaatsgevonden is het aantal geslaagde leerlingen groter dan andere jaren. Dat is ook zichtbaar in de uitstroom: het aantal ongediplomeerde havo-uitstromers is veel kleiner (8,6%) dan het aantal ongediplomeerde havo-uitstromers in 2018-2019 en 2017-2018 (respectievelijk 14,2% en 14,6%).
- Door het groter aantal gediplomeerden vertoont ook de samenstelling in uitstroombestemmingen een wat ander beeld in vergelijking met eerdere metingen. De uitstroom naar het hoger onderwijs is toegenomen (33% in plaats van 28%) en de uitstroom naar het vavo is juist licht gedaald (1% in plaats van 4%).

Van de 18-jarigen die als laatste onderwijsniveau in het vo de havo volgden, heeft 39 procent er langer over gedaan dan de beoogde vijf jaar. Bij de helft (50%) van de jongeren kan deze langere studieduur worden verklaard door op- of afstroom. Voor de andere helft blijken doublures en gezakte leerlingen de oorzaak te zijn van de langere studieduur. Ook hier is een klein effect van een groter aantal gediplomeerden zichtbaar. Een jaar eerder kon een iets kleiner deel (47%) van de langere studieduur verklaard worden door op- en afstromers en was er dus meer sprake van doublures en van gezakte leerlingen.

Van álle 18-jarigen (ongeacht het laatste onderwijsniveau in het vo) rondt bijna driekwart van de leerlingen de opleiding binnen de beoogde duur af. Nadrukkelijk betreft het nog een tussenstand, omdat veel vwo-leerlingen met 18 jaar nog in het zesde jaar vwo onderwijs volgen en een eventuele vertraging nog niet in de cijfers zichtbaar is.

Tabel 5 – Verblijfsduur in het vo, voor de 18-jarigen (%), afgezet tegen cijfers vorige metingen

	Meting 4	Meting 3	Meting 2	Meting 1
Nominale verblijfsduur in VO	74	73	72	73
Langer dan nominale verblijfsduur in VO	21	21	22	23
Niet vast te stellen (ander onderwijstype)	5	6	6	4
Totaal N (= 100%)	11.068	10.938	10.508	10.075

* *Voor de andere peilgroepen is verblijfsduur niet betrouwbaar vast te stellen doordat leerlingen nog in het vo onderwijs volgen (16 jaar) of omdat de onderwijsgegevens niet ver genoeg teruggaan in de tijd om het startjaar in het vo te bepalen (20- en 22-jarigen).*

- Meer cijfers

Tabel 6 – Op- en afstroom in het vo, voor de 18-jarigen met een langer dan nominale verblijfsduur in het vo (%), afgezet tegen cijfers vorige metingen*

	Meting 4	Meting 3	Meting 2	Meting 1
geen op- en afstroom in VO	58	62	61	59
opstroom in VO	23	21	21	21
afstroom in VO	13	13	13	15
op- en afstroom in VO	5	4	5	5
Totaal N (= 100%)	2.285	2.325	2.300	2.310

* *Voor de andere peilgroepen is op- en afstroom niet betrouwbaar vast te stellen doordat leerlingen nog in het vo onderwijs volgen (16 jaar) of omdat de onderwijsgegevens niet ver genoeg teruggaan in de tijd om het startjaar in het vo te bepalen (20- en 22-jarigen).*

- Meer cijfers

Doorstroom naar en van de havo

Per 1 augustus 2020 is er een nieuwe wet ingegaan die het doorstroomrecht van vmbo naar havo en van havo naar vwo regelt. Vmbo-g/t-leerlingen kunnen zonder extra voorwaarden doorstromen naar de havo als zij in tenminste één extra algemeen vormend vak op het vmbo-g/t succesvol eindexamen hebben gedaan. Voor havoleerlingen die willen doorstromen naar het vwo geldt hetzelfde. Scholen kunnen zelf geen eigen toelatingsbeleid meer voeren met betrekking tot kennis, vaardigheden of leerhouding van doorstromende gediplomeerde leerlingen.

Tabel 7 – Doorstroom van vmbo naar havo (%) van vmbo-g en vmbo-t uitstromers[6], over meerdere jaren

	Uitstroom 2019-2020	Uitstroom 2018-2019	Uitstroom 2017-2018	Uitstroom 2016-2017
Geen doorstroom naar havo	82,4	82,9	84,1	83,4
Wel doorstroom naar havo	17,6	17,1	15,9	16,6
Totaal N (= 100%)	2.642	2.577	2.517	2.665

- Meer cijfers

6 Uitstromers zijn gedefinieerd als alle vmbo-g en vmbo-t leerlingen in de bovenbouw van het vmbo die één jaar later niet meer in het vmbo-g of vmbo-t zitten, en zijn uitgestroomd naar havo, vwo, mbo, vavo-havo of vsv'er zijn.

Gemiddeld genomen stroomt circa 17 procent van de leerlingen door vanuit het vmbo-g/t naar de havo. Dat betekent dat circa 13 procent van de leerlingen in de bovenbouw van de havo is doorgestroomd vanuit het vmbo.
Het percentage leerlingen dat doorstroomt vanuit het vmbo-g/t varieert sterk van school tot school en loopt uiteen van 0 tot 80 procent van alle vmbo-g/t leerlingen.[7]
In 2019-2020, het eerste jaar waarin het doorstroomrecht geldt, is de doorstroom vanuit vmbo-g/t naar havo iets gestegen ten opzichte van eerdere jaren. Of dat een gevolg is van het doorstroomrecht is twijfelachtig; ook in 2018-2019 lag het percentage doorstromers al wat hoger dan de jaren daarvoor. Bovendien moeten de doorstromers uit het vmbo een extra vak hebben gevolgd dat zij aan het eind van het derde leerjaar kiezen. Onbekend is of en hoeveel leerlingen met het oog op de invoering van de wet voor zo'n extra vak hebben gekozen.

Als we inzoomen op het onderscheid tussen vmbo-g en vmbo-t dan is zichtbaar dat vmbo-t leerlingen wat vaker doorstromen naar havo (18,4%) dan vmbo-g leerlingen (13,5%). Omdat er relatief weinig leerlingen in de gemengde leerweg zitten, bestaat 88 procent van de totale doorstroom van vmbo-g/t naar havo uit vmbo-t-leerlingen.
Landelijk stroomt jaarlijks circa 17 procent van de gediplomeerde vmbo-t-leerlingen en 3,5 procent van de gediplomeerde vmbo-g-leerlingen door naar de havo.[8] De doorstroom in de RMC-regio Utrecht is dus vergelijkbaar, hoewel de doorstroom vanuit vmbo-g groter is (maar in aantal leerlingen wel klein).

Verschillen in de uitstroom van de havo tussen doorstromers en niet-doorstromers
We kijken ook naar de uitstroom van verschillende groepen havoleerlingen. We onderscheiden daarbij drie groepen: de doorstromers vanuit het vmbo-g/t, havoleerlingen die direct in de havo zijn ingestroomd[9] en leerlingen die vanuit het vwo zijn afgestroomd naar de havo.

Allereerst kijken we naar diplomering op de havo.

Tabel 8 – Percentage leerlingen dat een havodiploma haalt voor doorstromers vmbo-havo, niet-doorstromers en afstromers vwo-havo, over meerdere jaren

	Uitstroom 2019-2020	Uitstroom 2018-2019	Uitstroom 2017-2018
Doorstromers vmbo-g/t - havo	85,3	79,5	78,8
Altijd havo	91,9	86,9	85,9
Afstromers vwo-havo	95,3	91,2	94,3
Totaal	91,3 (N = 3.308)	85,8 (N = 3.192)	85,4 (N = 3.392)

- Meer cijfers

7 Hier is alleen naar scholen (BRIN-nummers) gekeken waar in 2018-2019 meer dan 15 vmbo-g/t leerlingen zijn uitgestroomd.
8 Bron: VO-Raad (https://www.vo-raad.nl/themas/onderwijsovergangen/onderwerpen/314)
9 Dit zijn leerlingen die vanuit de derde klas havo/vwo naar de bovenbouw havo zijn doorgestroomd.

De bovenstaande tabel laat twee dingen zien:

- Doorstromers vanuit het vmbo-g/t halen minder vaak een havodiploma dan leerlingen die altijd al op de havo hebben gezeten. Onder afstromers vanuit het vwo ligt het slagingspercentage juist hoger.
- Er is in 2019-2020 een duidelijk effect zichtbaar van de niet-afgenomen centrale examens. Het slagingspercentage is in alle drie de onderscheiden groepen circa 5 procentpunt hoger dan in andere jaren. Dat zagen we eerder in deze paragraaf ook al in het feit dat de uitstroom naar hbo hoger is dan in andere jaren en de uitstroom naar vavo – als 'vluchtroute' – juist kleiner is.

Ten tweede kunnen we kijken naar de uitstroombestemming. In figuur 5 bovenaan deze paragraaf zagen we al dat de meeste havoleerlingen uitstromen naar een opleiding in het hoger onderwijs. De volgende tabel laat zien dat circa twee derde van alle havo-uitstromers doorstroomt naar het hoger onderwijs. Bijna 15 procent volgt na uitstroom (tijdelijk) geen opleiding.

Tabel 9 – Uitstroombestemming van havo-uitstromers, voor doorstromers vmbo-havo, niet-doorstromers en afstromers vwo-havo, uitstroom 2019-2020

	Doorstromers vmbo-havo	Altijd havo	Afstromers vwo-havo	Totaal uitstroom
Hoger onderwijs	67	65	70	66
MBO	12	8	4	8
Vavo	4	2	4	3
Vwo	2	9	1	8
Overig onderwijs	-	0	-	0
Niet in opleiding met startkwalificatie	14	14	21	15
vsv	2	1	1	1
Totaal N (= 100%)	401	2665	211	3308

- Meer cijfers

Tussen de verschillende onderscheiden havo-groepen zijn ook enkele opvallende verschillen in de uitstroom zichtbaar: vmbo-doorstromers kiezen na de havo vaker voor een mbo-opleiding (12%) in vergelijking met de jongeren die altijd op de havo hebben gezeten of afstromers van het vwo (respectievelijk 8% en 4%). Leerlingen die altijd de havo hebben gedaan kiezen er juist vaker voor om door te stromen naar het vwo en afstromers vwo volgen vaker (even) geen opleiding na uitstroom van de havo.

Het verschil in de doorstroom naar mbo vanuit havo tussen de groepen is verklaarbaar door het feit dat vmbo-havo doorstromers minder vaak hun havodiploma halen dan de andere onderscheiden groepen. Als we alleen kijken naar de jongeren die de havo verlaten mét diploma dan verdwijnt dit verschil tussen beide groepen leerlingen.

Doorstroom van havo naar vwo

In tabel 9 zagen we al dat 8 procent van de havoleerlingen doorstroomt richting het vwo. Landelijk ligt dat percentage op ongeveer 5 procent.[10] Het percentage van 8 procent in de RMC-regio

10 Bron: VO-Raad (https://www.vo-raad.nl/themas/onderwijsovergangen/onderwerpen/314)

Utrecht lijkt deels een uitschieter te zijn als gevolg van het hogere percentage havo-gediplomeerden in 2019-2020. In voorgaande jaren stroomde circa 6 procent van de havoleerlingen door naar vwo. Wel is dat percentage de afgelopen jaren licht gestegen: van 5,7 procent in 2016-2017 naar 6,4 procent in 2018-2019.

Conclusie
Het havo vormt een belangrijke onderwijssoort binnen het vo, waarbinnen veel op- en afstroom plaatsvindt. In deze meting is een effect van de niet afgenomen centrale examens in 2020 als gevolg van corona zichtbaar. Daardoor is in vergelijking met voorgaande jaren de uitstroom naar hoger onderwijs wat hoger en de uitstroom naar vavo juist lager.
Circa 40 procent van de leerlingen op de havo heeft meer dan vijf jaar onderwijs gevolgd in het vo. Voor ongeveer de helft van de leerlingen is dat het gevolg van opstroom of afstroom naar het havo, de rest is het gevolg van doublures. Dat is vergelijkbaar met eerdere metingen.
Van álle vo-leerlingen (ongeacht het gevolgde onderwijstype) rondt ongeveer driekwart de opleiding af binnen de nominale duur. Ook dat is vergelijkbaar met de vorige metingen.

Deze meting is ook gekeken naar de doorstroom naar havo vanuit het vmbo. In de regio stroomt ongeveer 17 procent van de vmbo-g/t leerlingen door naar de havo. De afgelopen jaren is dat percentage licht toegenomen, maar er lijkt nog geen sprake van een effect van het ingevoerde doorstroomrecht.
Vmbo-havo doorstromers halen op de havo iets minder vaak een diploma dan andere havisten. Het percentage gediplomeerden ligt wel hoger dan eerdere jaren, maar dat beeld is havo-breed zichtbaar vanwege een hoger slagingspercentage als gevolg van niet afgenomen centrale examens. Door het lagere percentage gediplomeerden onder vmbo-doorstromers ten opzichte van andere havisten, stromen zij na de havo iets vaker uit naar het mbo. De verschillen zijn echter klein. In de doorstroom naar hoger onderwijs en het percentage vsv'ers verschillen vmbo-havo doorstromers niet van andere havisten.

2.5 Startkwalificatie en voortijdig schoolverlaten

Een deel van de jongeren verlaat het onderwijs zonder startkwalificatie en een groot deel van hen is daarmee voortijdig schoolverlater. In onderstaande tabel zijn de officiële (voorlopige) cijfers van het ministerie van OCW over het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters in de RMC-regio gepresenteerd.

Tabel 10 – Nieuwe voortijdig schoolverlaters RMC-regio Utrecht (2019-2020 betreft voorlopige cijfers)

		2019-2020			2018-2019	2017-2018	2016-2017
		Deel-nemers	Vsv'ers	Vsv%	Vsv%	Vsv%	Vsv%
VO	Onderbouw vo	27.879	64	0,23%	0,27%	0,25%	0,18%
	Bovenbouw vmbo	9.572	86	0,90%	1,35%	0,90%	1,01%
	Bovenbouw H/V	16.487	50	0,30%	0,47%	0,48%	0,32%
MBO	Niveau 1	448	101	22,54%	23,15%	24,94%	28,73%
	Niveau 2	3.228	274	8,49%	11,14%	9,93%	10,49%
	Niveau 3	3.176	108	3,40%	4,38%	3,82%	4,40%
	Niveau 4	11.733	357	3,04%	3,49%	3,42%	4,12%
	VAVO	406	34	8,37%	13,18%	8,33%	nb
Totaal VO + MBO		**72.929**	**1.074**	**1,34%**			

Bron: RMC factsheet RMC-regio 19 2019-2020 en 2016-2017.

In 2019-2020 zijn er 1.074 nieuwe vsv'ers in de RMC-regio Utrecht, een percentage van 1,34 procent. Er is sprake van een behoorlijke daling van het aantal nieuwe vsv'ers ten opzichte van de vorige jaren. Zo is het aantal vsv'ers ten opzichte van 2018-2019 gedaald met ruim 300 leerlingen. Uit de brief van de minister van onderwijs over de aanpak voortijdig schoolverlaten[11] wordt deze, ook landelijk zichtbare, daling verklaard door de effectieve inzet van alle professionals van scholen, RMC's, gemeenten en zorgpartijen en daarnaast door de verslechterde arbeidsmarkt, waardoor werk voor jongeren een minder aantrekkelijk alternatief voor onderwijs is. Deze laatste verklaring hangt samen met de coronacrisis. Onduidelijk is echter hoe groot dit effect precies is.

De ingezette daling is op alle niveaus zichtbaar, maar procentueel het grootst in de bovenbouw van het VO (zowel vmbo als havo/vwo) en op mbo-niveau 2 en 3. In absolute aantallen is de daling het grootst op mbo-niveau 2 en in mindere mate op mbo-niveau 4 en in de bovenbouw van het vmbo.
Van alle vsv'ers is circa 43 procent afkomstig van mbo-niveau 3 en 4. Bijna 20 procent is afkomstig uit het vo, 35 procent van mbo-niveau 1 en 2, en 3 procent van het vavo. Hoewel het aandeel vsv'ers uit de vavo ten opzichte van het totale aantal vsv'ers beperkt is (3%), is het percentage vsv'ers binnen de vavo met 8,37 procent bijna net zo hoog als op mbo-2. Dat vraagt eigenlijk om meer aandacht voor het voorkomen en het realiseren van doorgaande schoolloopbanen op de vavo.

Het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters is het hoogst onder de 18-jarigen; ruim een derde van alle nieuwe vsv'ers is 18 jaar. Met het einde van de leer- en kwalificatieplicht stopt een deel van de jongeren met de opleiding die zij tot dan toe hebben gevolgd.

11 Kamerbrief 12 februari 2021; Voortgang aanpak voortijdig schoolverlaten

Figuur 6 – Niet in onderwijs zonder startkwalificatie, per peilgroep (%)

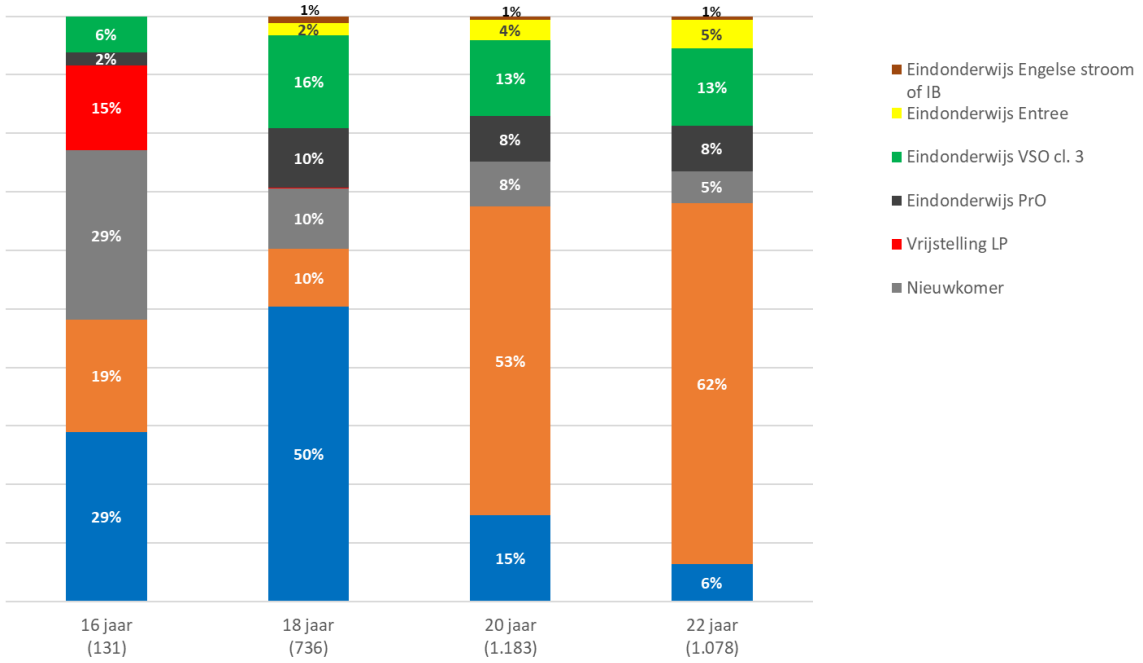

In vergelijking met de tweede en derde meting is bij alle peilgroepen een verdere daling van het aandeel nieuwe vsv'ers te zien binnen de groep jongeren die niet in onderwijs is zonder startkwalificatie. Die daling is in alle subregio's zichtbaar, maar in sommige regio's (Utrecht, Zuid) wel veel sterker dan in andere regio's (Zuidoost, Noordwest). Vanwege het grote aandeel nieuwe vsv'ers in de peilgroep 18-jarigen, zoomen we in op de vsv-cijfers in deze groep:

*Uitgelicht: aantal nieuwe vsv'ers, per subregio, peilgroep 18-jarigen in meting 2 tot en met 4 (N en %)**

	Meting 4	Meting 3	Meting 2
Utrecht	3,7% (135)	4,7% (166)	4,6% (157)
Zuid	3,0% (89)	4,5% (125)	4,7% (115)
Zuidoost	2,9% (75)	3,1% (81)	3,8% (100)
Noordwest	3,1% (72)	3,3% (82)	2,9% (69)
N totaal (= 100%)	3,2% (371)	4,0% (454)	4,0% (441)

* Bijvoorbeeld: van alle 18-jarigen in de subregio Utrecht is 3,7 procent nieuwe vsv'er.

Naarmate de leeftijd van de jongeren stijgt, wordt binnen de groep jongeren die niet in onderwijs is zonder startkwalificatie het aandeel oud-vsv'ers groter. Veel van deze jongeren zijn al een aantal jaar niet meer in opleiding.

Onderwijsachtergrond

Op 22-jarige leeftijd heeft 9 procent het onderwijs verlaten zonder startkwalificatie, het gaat om bijna 1.100 jongeren, van wie het grootste deel (799 jongeren, 6,5%) vsv'er is.

Van alle 22-jarige vsv'ers is het overgrote deel afkomstig uit het mbo. De overige jongeren komen veelal uit vo of vso en zijn dus al meerdere jaren vsv'er.

Figuur 7 – vsv'ers naar herkomst onderwijstype, 22-jarigen (%)

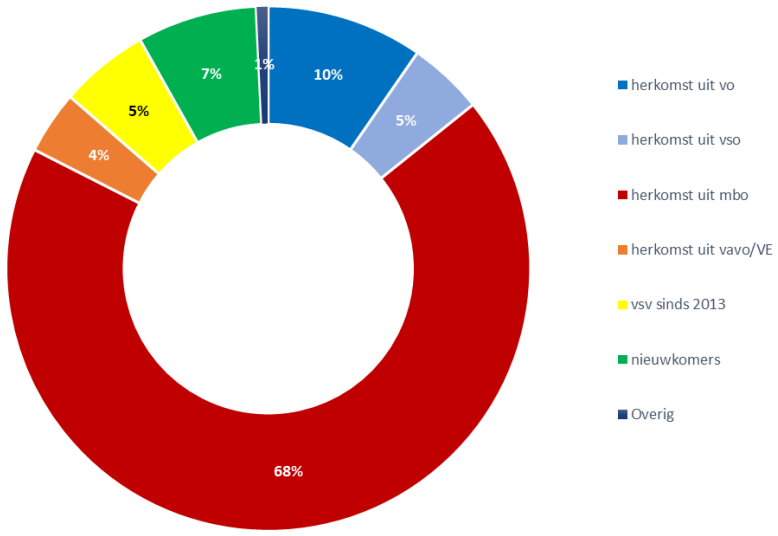

In de andere peilgroepen is het aandeel vsv'ers uit het mbo kleiner, en de groep uit het VO groter. Dat is logischerwijs vooral het geval bij de groep 16-jarige vsv'ers en in minder mate bij 18-jarigen. Opvallend is ook het grote aandeel statushouders in de groep vsv'ers op 16-jarige leeftijd: ruim één op drie.

Figuur 8 – vsv'ers naar herkomst onderwijstype, 16-, 18- en 20-jarigen (%)

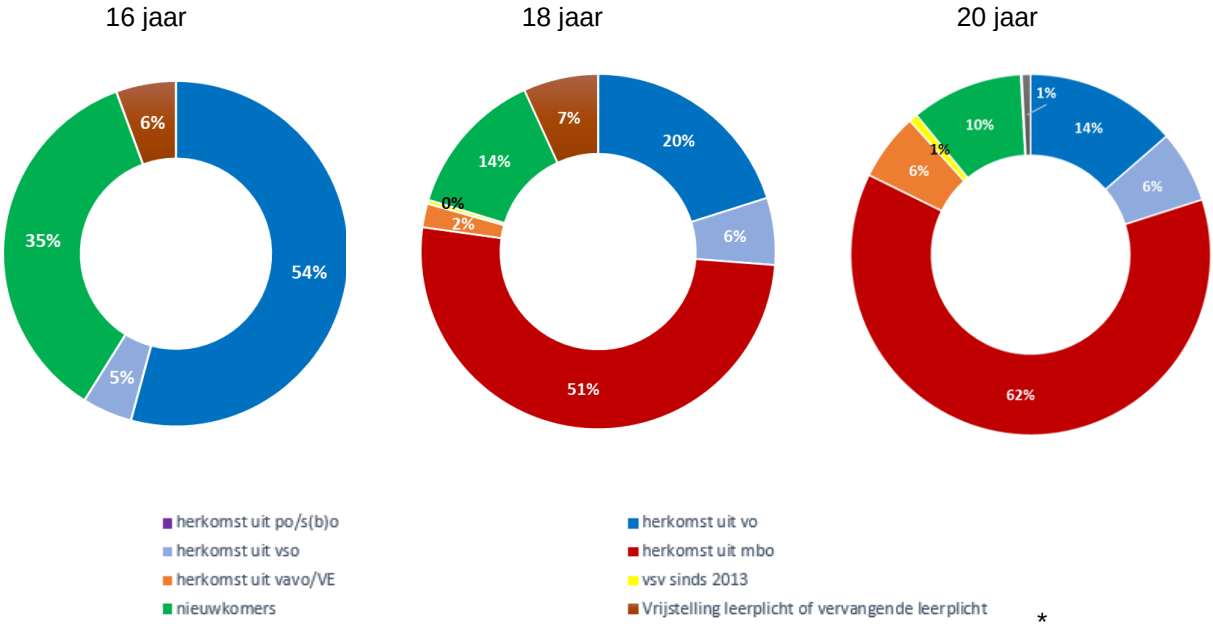

* Er zijn enkele jongeren die in een eerder jaar/jaren een vrijstelling van de leerplicht hadden. Op een later moment is deze vrijstelling bij deze jongeren 'opgeheven' en zijn de jongeren geen onderwijs gaan volgen.

- Meer cijfers

Werk en inkomen

Naast achtergrondkenmerken is het relevant om te kijken naar de arbeidsmarktsituatie en inkomenssituatie van deze groep 22-jarigen. Daarvoor is over de periode van een jaar gekeken naar het hebben van werk en de hoogte van het inkomen van de groep vsv'ers. Van de 799 22-jarige vsv'ers is van 681 jongeren voldoende informatie bekend over het type inkomen en de hoogte daarvan.[12]

12 Dit zijn de 22-jarige jongeren die in oktober 2020 vsv'er zijn. Een (heel) groot deel van hen was ook in 2019 al vsv'er, waardoor er over meerdere maanden tussen oktober 2019 en oktober 2020 informatie bekend is over hun werk en inkomen.

Werk en inkomenssituatie van vsv'ers
Voor het bepalen van de arbeidsmarkt- en inkomenssituatie van 22-jarige vsv'ers zijn de VSV-maandrapportages van het Inlichtingenbureau gebruikt. Voor het bepalen van het hoogte van het inkomen is gekozen om een indeling in categorieën te hanteren die bestaat uit geen inkomen, inkomen onder het wettelijk minimumloon (WML) en inkomen boven het wettelijk minimumloon.
De grenswaarde van het wettelijk minimumloon is bepaald aan de hand van het wettelijk minimumloon dat gold op 1 januari 2020 bij 21-jarigen en ouder.
Het inkomen op/onder WML is bepaald door het gemiddelde maandinkomen te berekenen over de maanden dat de jongere in de bestanden van het Inlichtingenbureau voorkomt.

De in dit rapport gekozen grenswaarde van het WML is een andere grenswaarde dan die wordt gehanteerd in de VSV-maandrapportages van het Inlichtingenbureau. Daar wordt gewerkt met zogenaamde Prioriteiten en wordt een grenswaarde van meer/minder dan 300 euro gehanteerd (gebaseerd op werk voor minimaal 12 uur per week). De keuze voor WML is gemaakt omdat deze grenswaarde op een meer zinvolle manier een inschatting geeft van de mate waarin de jongere naar verwachting in zijn eigen bestaan kan voorzien.

Bijna twee derde van de vsv'ers (64%) heeft het grootste deel van het jaar gewerkt. Tegelijkertijd heeft 24 procent in het afgelopen jaar juist helemaal geen werk gehad. Nog eens 12 procent heeft 1-6 maanden gewerkt. In vergelijking met de vorige metingen is het beeld dat naar voren komt iets positiever, want in de derde meting was 60 procent van de vsv'ers een groot deel van het jaar aan het werk. Ondanks de sluiting van diverse branches in het voorjaar van 2020 (o.a. horeca, contactberoepen, attractieparken), heeft dit dus (nog) niet geleid tot een slechtere werksituatie van deze groep vsv'ers.

Figuur 9 – Arbeidsmarktsituatie van vsv'ers, 22-jarigen (%)

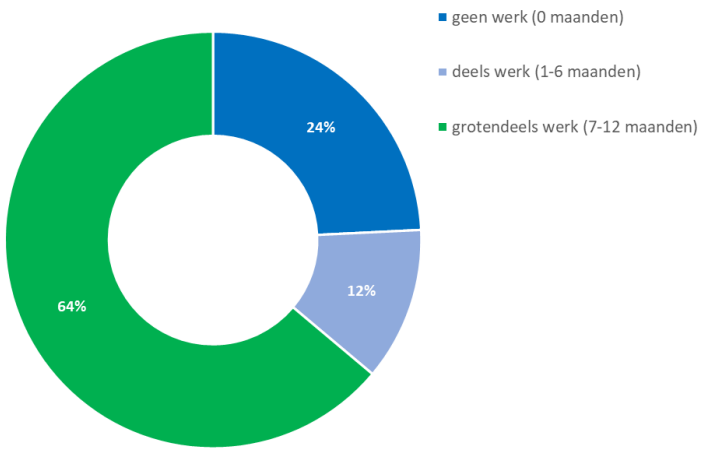

- Meer cijfers

De lichte stijging in het aandeel jongeren dat over een jaar bekeken grotendeels aan het werk is, vertaalt zich ook door naar een lichte stijging in het aandeel jongeren dat een inkomen op of boven het wettelijk minimumloon (WML) heeft. Dat was in eerdere metingen 18-21 procent en is onder de huidige 22-jarige vsv'ers 25 procent. Ondanks deze kleine positieve beweging, blijft het beeld bestaan dat voor driekwart van de 22-jarige vsv'ers de inkomenssituatie ongunstig is. Met

een inkomen onder het WML – deels zelfs zonder enig inkomen –[13] zal het moeilijk zijn om een zelfstandig bestaan op te bouwen.

Figuur 10 – Inkomenssituatie van vsv'ers, 22-jarigen (%)

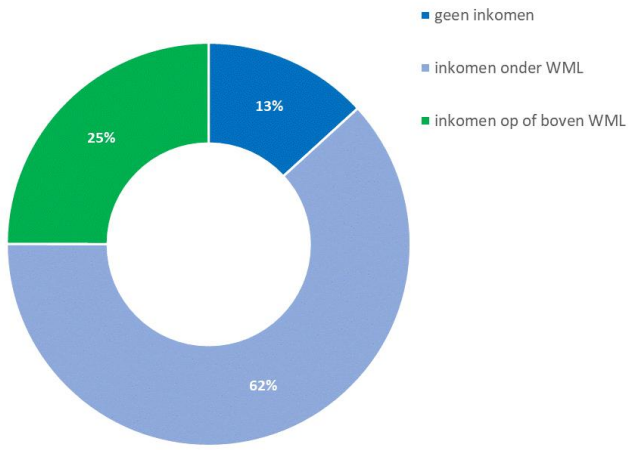

- Meer cijfers

Ondanks de kleine positieve veranderingen in de cijfers, is het werk van veel vsv'ers niet stabiel en met een laag inkomen. Daarin is in de afgelopen jaren weinig veranderd. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen hoe het deze jongeren vergaat en in hoeverre zij erin slagen om zelfstandig in hun bestaan kunnen voorzien.
Het is de wens van de regio om jongeren voor wie een startkwalificatie niet (direct) haalbaar is en die de keuze maken om te gaan werken beter voor te bereiden om succesvol en duurzaam aan de slag te gaan op de arbeidsmarkt. In de nieuwe SchoolWerkt-agenda is daar daarom een programmalijn op gericht. De komende jaren wordt ingezet op het verder verbeteren van de overgang van school naar werk, waarbij duurzaamheid van deze overgang of het bieden van langetermijn perspectief centraal staat. Daarbij wordt geprobeerd om aan te sluiten op het talent en de behoefte van de jongere, bijvoorbeeld door te investeren in (vormen van) praktijkleren.

Behaalde startkwalificaties
Van alle 22-jarigen is 15 procent er (nog) niet in geslaagd een startkwalificatie te behalen (van wie 9% ook geen onderwijs meer volgt, zie tabel 2). De meeste jongeren hebben dus wel een startkwalificatie behaald. In ruim de helft van die gevallen is de startkwalificatie behaald via een havo/vwo-diploma. Dat percentage ligt voor de subregio Utrecht nog hoger (67%) dan de andere subregio's (37-45%), door het grote aantal hoger onderwijs studenten (die een diploma havo of vwo hebben) dat van buiten de regio in Utrecht komt wonen. Als je naar de peilgroep van 18-jarigen kijkt, waarin de groep studenten die Utrecht trekt er nog niet zijn, dan is zichtbaar dat het percentage behaalde startkwalificaties behaald door een diploma havo-vwo niveau in alle subregio's op een ongeveer gelijk niveau ligt. Dit beeld is vergelijkbaar met de vorige metingen.

13 Bij een inkomen boven de 0 euro maar onder het wettelijk minimumloon is meestal sprake van werk met weinig of wisselende uren. Dit betreft jongeren die weliswaar in theorie werk hebben, maar in praktijk via bijvoorbeeld een 0-urencontract niet worden opgeroepen.

Figuur 11 – Behaalde startkwalificaties, 22-jarigen (%)

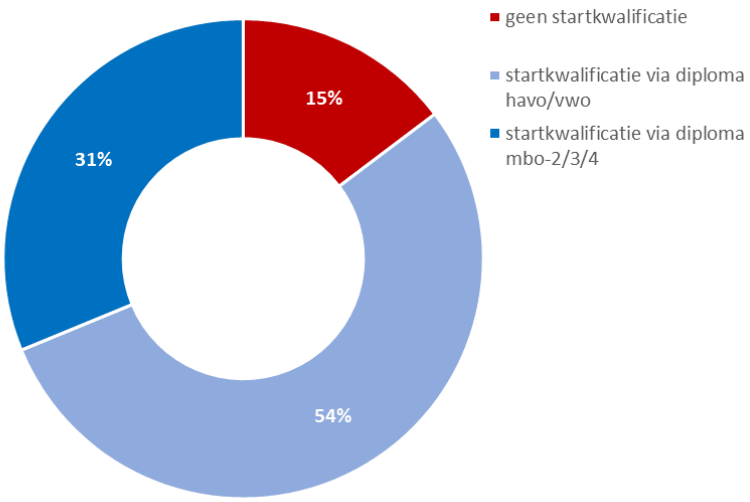

- Meer cijfers

Uitgelicht: vergelijking behaalde startkwalificaties bij 22-jarigen, in meting 1 tot en met 4 (%)

	Meting 4	Meting 3	Meting 2	Meting 1
Geen startkwalificatie	15	15	14	14
Startkwalificatie via diploma havo/vwo	54	54	55	56
Startkwalificatie via diploma mbo-2/3/4	31	32	31	30
N totaal (= 100%)	12.333	12.270	11.952	12.176

Uitval in het mbo

Elk jaar weer maken duizenden jongeren in de regio de overstap van vo naar mbo. Er is veel aandacht voor de keuze van een passende vervolgopleiding. Toch blijkt die keuze niet altijd de juiste te zijn voor de jongere. Als we terugkijken in de schoolloopbaan van de jongeren uit de verschillende peilgroepen ontstaat een goed beeld van de ontwikkeling in uitval en switch in het eerste jaar van het mbo in de afgelopen jaren. Per oudere leeftijdsgroep kijken we als het ware verder terug in de tijd. Voor de 18-jarigen was de overstap 1-2 jaar geleden, voor de 22-jarigen alweer 5-6 jaar geleden. Daardoor zijn ontwikkelingen zichtbaar.

Figuur 12 – Uitval in het eerste verblijfsjaar van het mbo (%)

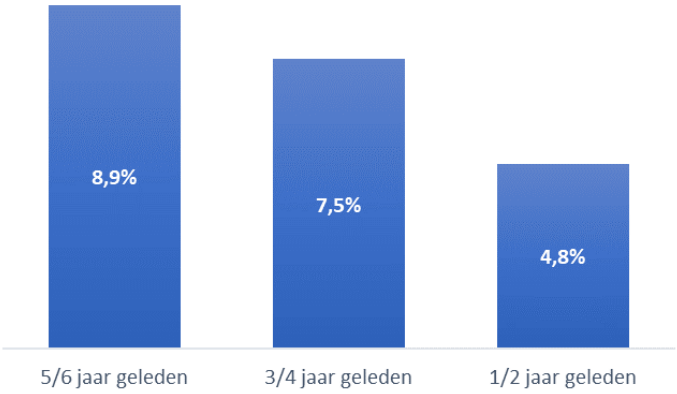

- Meer cijfers

Figuur 13 – Switch in het eerste verblijfsjaar van het mbo (%)

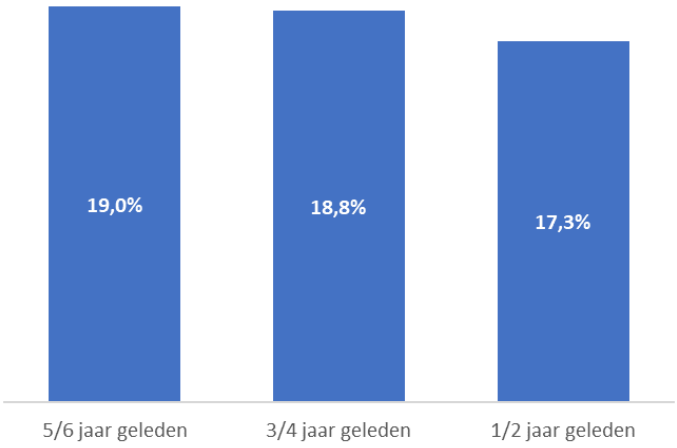

- Meer cijfers

De twee figuren laten zien dat het totale aantal opleidingsverlaters (uitval en switch bij elkaar opgeteld) de afgelopen jaren licht is gedaald: 22 procent van de mbo-studenten die 1-2 jaar geleden zijn overgestapt naar het mbo stopt of wisselt in het eerste jaar van het mbo van opleiding, dat was 5-6 jaar geleden 27 procent.[14] Daarnaast is goed zichtbaar dat de groep studenten die stopt met hun opleiding en met een nieuwe opleiding (her)start relatief toeneemt. Hierdoor daalt het aantal uitvallers (zij die niet herstarten elders). Dat is een positieve ontwikkeling.
Ten opzichte van vorig jaar is het beeld onder de 18-jarigen ongeveer gelijk; deze meting is switch en uitval dus niet nog verder gedaald. In vorige metingen zijn vragen gesteld over de effectiviteit

14 In meting 1 bij de toen 22-jarigen (die zijn in 2019 24 jaar en zitten niet meer in de dataset) was het totale aantal opleidingsverlaters in het eerste jaar van het mbo nog iets hoger: 29 procent.

van de aanpakken in loopbaanoriëntatie, studiekeuze en overstappers en zijn aandacht- en actiepunten benoemd (zie daarvoor de rapportage over de tweede meting). Die vragen blijven actueel.

Ongeoorloofd verzuim

Verzuim kan een voorbode zijn voor uitval (voor circa de helft van de 18-jarige mbo-studenten die uitvallen in het eerste jaar zijn één of meerdere verzuimmeldingen gedaan voorafgaand aan de uitval), maar de meeste verzuimers vallen niet uit. Toch is ook ongeoorloofd verzuim problematisch, omdat studenten of leerlingen een deel van het onderwijs missen. Het aantal meldingen van verzuim neemt toe als de leeftijd van de jongeren stijgt naar 18 jaar. Het percentage verzuimers op het mbo is hoger dan in het vo. Zeker vanaf 18 jaar komen bijna alle verzuimers uit het mbo. Het beeld is echter vertekend, omdat verzuim binnen het hoger onderwijs niet centraal wordt gemeld.

Figuur 14 – Ongeoorloofd verzuim naar onderwijssoort, per peilgroep (%)

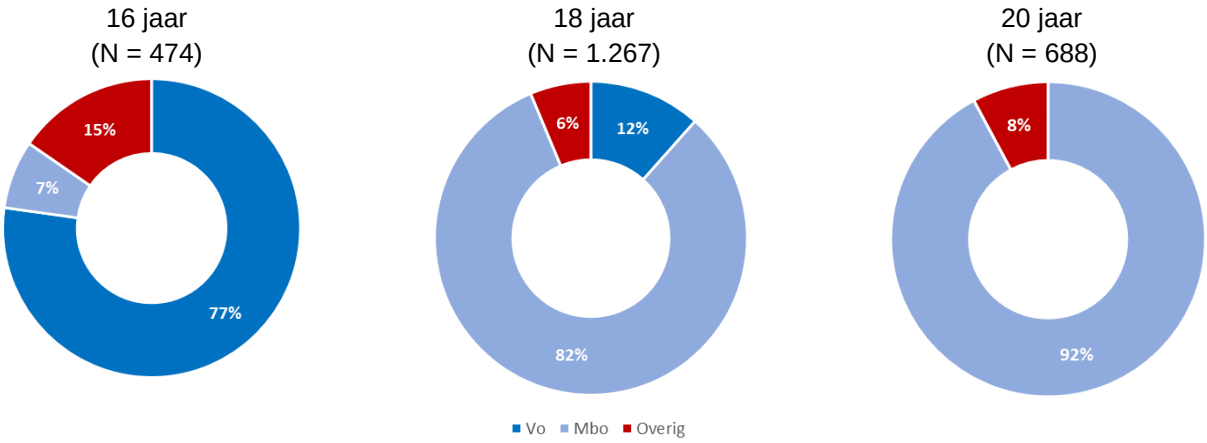

- Meer cijfers

Uitgelicht: aandeel verzuimmeldingen afkomstig uit het mbo, in meting 1 tot en met 4 (%)

	16 jaar	18 jaar	20 jaar
Meting 4	7	82	92
Meting 3	7	83	89
Meting 2	5	79	87
Meting 1	4	79	90
N totaal (= 100%)	11.174	11.488	12.420

Als gevolg van de schoolsluiting in het voorjaar van 2020 is het totale aantal *verzuimmeldingen* in 2019-2020 bijna een kwart lager dan in het jaar daarvoor; in totaal zijn ruim 13.000 meldingen gedaan tegenover bijna 17.000 verzuimmeldingen in de voorgaande jaren. Dat effect is volledig het gevolg van de periode maart-juli waarin de scholen voor een groot deel geen fysiek onderwijs verzorgden. In die periode is het totale aantal verzuimmeldingen slechts een derde van het

'normale'[15] aantal meldingen.[16] Het aantal *leerlingen* met ten minste één verzuimmelding is circa 10 procent kleiner dan in vergelijking met meting 2 en 3.

Conclusie
Het aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters in de RMC-regio is in 2019-2020 gedaald. Onder de 16-jarigen is het aantal en percentage voortijdig schoolverlaters nog relatief klein. Wel is het aandeel (34%) nieuwkomers onder de 16-jarige vsv'ers groot (evenals in de voorgaande jaren).
Met 18 jaar neemt het aantal voortijdig schoolverlaters sterk toe als gevolg van het einde van de kwalificatieplicht. Wel is het aantal evenals voorgaand jaar verder gedaald. Waar dat eerder bijna volledig te verklaren was door een daling van het aantal oud-vsv'ers, is de daling in 2019-2020 vrijwel volledig het gevolg van een daling van het aantal nieuwe vsv'ers. Die daling is in alle subregio's zichtbaar, maar niet overal even sterk.

Op 22-jarige leeftijd heeft circa 9 procent van de jongeren het onderwijs zonder startkwalificatie verlaten. Voor het grootste deel (6,5%) betreft het vsv'ers, daarnaast gaat het om jongeren waar sprake is van eindonderwijs (pro, vso, entree) zonder startkwalificatie. Bijna 70 procent van alle 22-jarige vsv'ers is afkomstig van het mbo, van wie driekwart het afgelopen jaar heeft gewerkt. Ondanks kleine verbeteringen in het aandeel jongeren dat werk en een inkomen boven het wettelijk minimumloon heeft, blijft de situatie op de arbeidsmarkt van veel van deze jongeren kwetsbaar, omdat hun kansen op het kunnen opbouwen van een zelfstandig bestaan en het voorzien in hun eigen inkomen beperkt lijken. Nader onderzoek zou moeten uitwijzen hoe het deze jongeren vergaat.

Het totale aantal opleidingsverlaters in het eerste jaar van het mbo lijkt zich na een aantal jaren van daling nu te stabiliseren. Ook het deel van de studenten dat met een andere opleiding herstart blijft ongeveer gelijk. Ruim driekwart van de opleidingsverlaters in het eerste jaar van het mbo herstart met een nieuwe opleiding. Dat is positief. Tegelijkertijd is nog altijd de gemaakte studiekeuze voor meer dan een vijfde van de studenten niet de juiste gebleken. De blijvende aandacht voor de overstap vo-mbo in het nieuwe regionaal vsv-programma sluit daarop aan.

Tot slot is gekeken naar de prevalentie van ongeoorloofd verzuim. Meest opvallende uitkomst is het effect dat de schoolsluiting in het voorjaar van 2020 heeft gehad op het aantal meldingen. In die periode is ruim twee derde minder gemeld.

2.6 Nieuwkomers in de regio

In de tweede meting van de SchoolWerkt-monitor is via een kwalitatief deelonderzoek uitvoerig stilgestaan bij de groep nieuwkomers, gedefinieerd als jongeren zonder BSN, in de regio. Uit dat onderzoek kwam naar voren dat de toegang tot onderwijs van nieuwkomers een knelpunt vormt en zij (daardoor) een groot risico op uitval hebben.

De vierde meting laat zien dat het beeld dat uit het kwalitatieve deelonderzoek naar voren kwam in 2020 niet anders is. Van de minderjarige nieuwkomers volgt ruim 70 procent geen onderwijs. Ten opzichte van de derde meting is dat percentage licht gedaald (71% in 2020, 76% in 2019),

15 Er is vergeleken met het aantal meldingen dat gedaan is in de derde en tweede meting.
16 Het aantal meldingen in de maanden vóór maart is 20 procent hoger dan in het schooljaar 2018-2019.

maar nog steeds zeer hoog. En omgekeerd is ruim een derde (N = 38) van alle 16-jarige vsv'ers in de RMC-regio een nieuwkomer. Al deze vsv'ers hebben ook geen vo-diploma (noch mbo-1-diploma) behaald.

Onder de nieuwkomers van 18 jaar en ouder volgt bijna geen enkele jongere een opleiding. In veel gevallen is het laatste jaar waarin de jongere onderwijs volgt al lang(er) geleden, of heeft de (volwassen) nieuwkomer zelfs helemaal geen onderwijs gevolgd in Nederland. Uit het eerder uitgevoerde kwalitatieve deelonderzoek werd dat gerelateerd aan een moeizame overgang van ISK naar mbo in combinatie met het uit beeld raken van deze groep jongeren na uitstroom van het ISK als gevolg van de vele verhuisbewegingen en het verdwijnen van jongeren in de illegaliteit als zij geen verblijfsvergunning krijgen. Of daar nog steeds sprake van is, is niet goed duidelijk. Wel weten we uit een recente uitgevoerde analyse naar nieuwe vsv'ers uit de gemeente Utrecht, dat ISK-leerlingen een groep vormen die (relatief) vaak voortijdig schoolverlater wordt, veelal op 18- of 19-jarige leeftijd. Dat duidt erop dat leerlingen niet altijd aankomen in het mbo en dat er in de overstap van ISK naar mbo nog steeds knelpunten zijn. Welke knelpunten precies en welke factoren hier een rol in spelen, zou verder onderzocht moeten worden.

Tabel 11 – Situatie in onderwijs van nieuwkomers (%)*

	16-17 jaar	≥ 18 jaar	Totaal
In onderwijs	29	3	9
Niet in onderwijs	71	97	91
- startkwalificatie behaald	-	1	1
- geen startkwalificatie, eindonderwijs	-	1	1
- geen startkwalificatie, vsv	71	95	90
Totaal N (= 100%)	119	410	529

* gedefinieerd als jongeren zonder BSN

Tabel 12 – Laatste jaar onderwijs van vsv'ers onder de nieuwkomers (%)*

Geen startkwalificatie, laatste jaar onderwijs	16-17 jaar	≥ 18 jaar	Totaal
(Nog) geen onderwijs gevolgd	41	50	49
Laatste jaar 2019	6	3	3
Laatste jaar 2018	13	7	8
Laatste jaar 2017 of eerder	40	40	40
Totaal N (= 100%)	84	391	475

* gedefinieerd als jongeren zonder BSN

Conclusie

De vierde meting laat een vergelijkbaar beeld zien over de (kansen op het volgen van) onderwijs voor nieuwkomers. Een groot deel van hen volgt geen onderwijs en hun risico's op uitval zijn groot. Op het eerste gezicht lijken er meerdere factoren (verhuizingen, overstap naar mbo die niet altijd goed gaat) een rol te spelen, maar de precieze oorzaken zijn niet goed duidelijk. Ook de rol van de verschillende partners en de invloed die zij kunnen hebben in het voorkomen van uitval van nieuwkomers is onduidelijk. Voor een goede duiding zou dit samen met de betrokken partijen verder uitgezocht moeten worden.

© KBA Nijmegen